

ПРОЄКТ
«ВІДХОДИ РУЙНАЦІЇ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ЕКОНОМІКИ ЗАМКНУТОГО ЦИКЛУ»

Зміст

1. Аналіз законодавства України про відходи руйнації:

1.1. Загальний огляд нормативно-правових актів про відходи руйнації.

1.2. Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків.

2. Аналіз законодавства України про відходи будівництва.

3. Дослідження закордонного законодавства про відходи руйнації та будівництва:

3.1. Європейський Союз.

3.2. Велика Британія:

3.2.1. Регулювання поводження із будівельними відходами та відходами демонтажу у Великій Британії;

3.2.2. Практика поводження з відходами будівництва і знесення у Великій Британії.

4. Пропозиції до законодавства України.

1. АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ВІДХОДИ РУЙНАЦІЇ.

1.1. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ПРО ВІДХОДИ
РУЙНАЦІЇ

Повномасштабне вторгнення в Україну з боку держави-агресора росії та, як наслідок, руйнування великої кількості будівель, спричиняє негативні наслідки для території нашої держави, зокрема, в частині охорони навколишнього середовища. Ця ситуація вимагає особливої уваги з боку держави і, в першу чергу, прийняття відповідних нормативно-правових актів щодо регулювання особливої категорії відходів – відходів від руйнувань (*надалі – відходи руйнації*).

Станом на сьогодні від часу повномасштабного вторгнення державні органи України в певній мірі врегулювали питання відходів руйнації:

- Верховна Рада України прийняла рамковий закон щодо управління відходами, в якому передбачено, що регулювання питання управління окремими категоріями відходів, зокрема, відходів руйнації, відноситься до компетенції Кабінету Міністрів України;
- Кабінет Міністрів України, в свою чергу, затвердив відповідний порядок щодо управління відходами руйнації.

Зокрема, відповідно до ч. 9 ст. 13 Закону України 20 червня 2022 року № 2320-ІХ «Про управління відходами»¹ (*надалі – ЗУ «Про управління відходами»*) управління окремими видами відходів, що утворилися внаслідок виникнення надзвичайної ситуації техногенного,

¹ Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-ІХ
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

природного або воєнного характеру, здійснюється відповідно до порядку, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Цей Порядок був затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1073 від 27 вересня 2022 р. під назвою «Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків»² (надалі – *Порядок про відходи руйнації*).

1.2. ПОРЯДОК ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ, ЩО УТВОРИЛИСЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОШКОДЖЕННЯМ (РУЙНУВАННЯМ) БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ, ДИВЕРСИЙ АБО ПРОВЕДЕННЯМ РОБІТ З ЛІКВІДАЦІЇ ЇХ НАСЛІДКІВ.

В першу чергу необхідно наголосити на тому, що в пункті 3 Постанови КМУ № 1073 від 27 вересня 2022 р., якою затверджений Порядок про відходи руйнації, зазначено, що Кабінет Міністрів України постановляє **рекомендувати** виконавчим органам сільських, селищних, міських рад (військовим адміністраціям населених пунктів - у разі їх утворення відповідно законодавства) вживати заходи, що передбачені Порядком про відходи руйнації. З цього положення випливає, що вказані в Порядку заходи не є обов'язковими до виконання, а лише можуть бути виконані як рекомендовані. Проаналізувавши Порядок про відходи руйнації, також необхідно зазначити, що лише декілька разів в документі закріплені обов'язок здійснити певні дії, натомість здебільшого в ньому використовуються слова-рекомендації (зокрема, «слід» щось зробити, що має неоднозначне трактування).

В подальшому будуть детальніше проаналізовані чітко визначені обов'язкові заходи та рекомендації.

Невідповідність понять в Порядку і рамковому Законі

У зв'язку з тим, що Порядок про відходи руйнації був прийнятий у вересні 2022 році, логічно, що в ньому мало бути посилання на Закон України «Про відходи» від 5 березня 1998 року, що був чинний станом на дату прийняття Порядку. В свою чергу, ЗУ «Про управління відходами» набрав чинності 09.07.2023 року (а прийнятий був 20.06.2022 року).

Відповідно до ч. 8 Розділ XI «ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ» ЗУ «Про управління відходами», Кабінету Міністрів України необхідно «привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом». Однак станом на сьогодні багато понять в Порядку не відповідають чинному ЗУ «Про управління відходами» і досі використовуються терміни відповідно до ЗУ «Про відходи» від 05.03.1998 року (поводження з відходами, утилізація, знешкодження тощо). Тобто, Порядок не приведений у відповідність до чинного ЗУ «Про управління відходами».

В цьому аналізі законодавства України щодо відходів руйнації зазвичай будуть використовуватись поняття, що передбачені в ЗУ «Про управління відходами».

Поняття «відходи руйнації»

Необхідно зазначити, що в рамковому ЗУ «Про управління відходами» відсутнє визначення поняття «відходи руйнації», і міститься визначення лише наближеного (проте нетотожного) поняття «відходи будівництва та знесення: це відходи, що утворилися

² Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073 «Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text>

внаслідок діяльності з капітального ремонту, будівництва або знесення будівель і споруд». Аналіз нормативного-правових актів України щодо управління відходами будівництва наведений в розділі 2 «Аналіз законодавства України про відходи будівництва», оскільки фактично ці види відходів істотно відрізняються: у відходах руйнації змішуються різні види відходів, в т.ч. небезпечні, а будівельні відходи можна отримати лише після належного сортування відходів руйнації.

Поняття саме відходів руйнації наведено у вищезгаданому Порядку: в п. 3 вказано, що «відходи від руйнувань – це частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) об’єктів, а також матеріали, предмети, які були всередині або поряд з такими об’єктами у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу та які повністю або частково втратили свої споживчі властивості та не можуть у подальшому використовуватись за місцем їх утворення чи виявлення». І тепер галузевим законопроектом «Про упаковку і відходи упаковки» № 10066 від 18.09.2023 року³ пропонується включити поняття «відходи від руйнувань» в рамковий ЗУ «Про управління відходами» і продублювати його визначення в редакції, що передбачена Порядком про відходи руйнації.

Враховуючи масштаби руйнувань, які спричиняє російська збройна агресія на території України, та імовірність завдання руйнувань в подальшому, актуально і доцільно передбачити окреме поняття «відходи руйнації» та його визначення в рамковому законі, та в окремому порядку обов’язково регулювати цю сферу у зв’язку зі специфічним характером відходів руйнації.

Застосування Порядку про відходи руйнації

Оскільки відходи руйнації, що утворилися внаслідок бойових дій чи терористичних актів, можуть містити різноманітні, як безпечні (вторинна сировина), так і небезпечні відходи, необхідне спеціальне регулювання. Особливість Порядку в тому, що він застосовується під час ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану та у відбудовний період (протягом 90 календарних днів після припинення або скасування на території України воєнного стану), і передбачає низку відповідних заходів.

Проте важливо, що є певні категорії відходів, які можуть утворитися внаслідок бойових дій, але Порядок не поширює свою дію на них, це зокрема:

- радіоактивні відходи (регулюються Законом України «Про поводження з радіоактивними відходами»);
- відходи, що утворились у зв’язку з пошкодженням (руйнуванням) об’єктів оборонного і спеціального призначення та об’єктів, на які поширюється дія Законів України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку”, “Про охорону культурної спадщини”.

І ще є особлива категорія відходів – це ті, що утворилися у разі пошкодження (руйнування) об’єктів підвищеної небезпеки; в такому випадку відповідні заходи щодо ліквідації наслідків таких пошкоджень здійснюються відповідно до Порядку про відходи руйнації, однак з дотриманням вимог Закону України “Про об’єкти підвищеної небезпеки”.

Види та компоненти відходів руйнації

В Порядку передбачений розподіл відходів руйнації за походженням на 2 групи:

³ Проект Закону України «Про упаковку і відходи упаковки» № 10066 від 18.09.2023 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1989350>

1) відходи, що утворилися внаслідок пошкодження (руйнування) об'єктів, - повного або часткового порушення їх цілісності внаслідок позапроектних впливів, зумовлених бойовими діями, зокрема потрапляння засобів ураження, вибухів, пожеж;

2) відходи, що утворилися в результаті виконання робіт з демонтажу пошкоджених (зруйнованих) об'єктів (поетапного контрольованого часткового чи повного розбирання на окремі елементи та вироби або неконтрольованого знесення внаслідок обвалення під час використання бульдозерів, металевої кулі на стрілі, вибухової сили тощо).

Крім цього, Порядок визначає такі 2 групи компонентів відходів руйнації:

- *основні* – це частини (уламки, бій) будівельних конструкцій, заповнення дверних та віконних блоків, інженерних мереж, санітарно-технічних приладів тощо, які вважаються цінним матеріалом, що може використовуватися повторно у будівництві, виготовленні будівельних матеріалів (*надалі – основні компоненти*);

- *супутні* – це матеріали, предмети, які були всередині або поряд з об'єктом у момент руйнування або виконання робіт з його демонтажу, зокрема устаткування, особистих речей, предметів вжитку (меблів, побутової техніки), органічних речовин (*надалі – супутні компоненти*).

Суб'єкти управління відходами руйнації

Спершу варто зазначити, що жодних дозволів на операції управління відходами руйнації не вимагається, а також така діяльність не підлягає оцінці впливу на довкілля.

Загалом за координацію операцій управління відходами руйнації відповідає уповноважений орган, яким є виконавчий орган сільської, селищної, міської ради (військова адміністрація населеного пункту - у разі її утворення відповідно до законодавства) (*надалі – уповноважений орган*).

Порядок передбачає, що на територіях, на яких відсутні або завершені активні фази бойових дій, організація управління відходами руйнації може забезпечуватися:

- *власником/управителем об'єкта*, в результаті руйнування якого утворилися такі відходи, або власником чи користувачем земельної ділянки, в межах якої такі відходи розміщені;

- *уповноваженим органом* – щодо відходів від руйнувань, які знаходяться на територіях загального користування (дороги, парки, пляжі тощо).

Однак якщо власник не має технічної можливості здійснити заходи з управління відходами руйнації, він може звернутися до уповноваженого органу для проведення необхідних заходів.

Крім того, передбачені положення щодо відходів руйнації, власник яких невідомий. В такому випадку застосовується окремий нормативно-правовий акт – це Порядок виявлення та обліку безхазяйних відходів, затверджений Кабінетом Міністрів України від 3 серпня 1998 р. № 1217. Однак 24.05.2023 року Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України опублікувало проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення та обліку відходів, власник яких не встановлений» з врахуванням нового ЗУ «Про управління відходами». Тож варто очікувати, що незабаром нормативно-правовий акт від 1998 року буде замінений на новий.

Якщо після виконання необхідних дій все ж не вдасться встановити власника, виконання заходів з належного управління такими відходами руйнації покладатимуться на уповноважений орган.

Однак загалом виникає питання обов'язковості виконання передбачених заходів щодо управління відходами руйнації уповноваженим органом, оскільки у відповідних пунктах Порядку слово «зобов'язаний» не застосовується.

Облік відходів руйнації

Згідно з положеннями Порядку про відходи руйнації уповноважений орган здійснює облік відходів руйнації за формою, що встановлена в Додатку 2 до Порядку. Зокрема, відповідно до встановленої форми вказуються:

- назва компонентів відходів руйнації, яка визначається відповідно до Додатку 1 Порядку;
- одиниця виміру (тонна чи куб метр);
- обсяг загальний;
- місце розміщення/місце тимчасового зберігання.

Встановлені певні строки подання інформації про відходи руйнації:

- щомісяця не пізніше 5 числа уповноважені органи передають відповідні дані до облдержадміністрацій;
- не пізніше 10 числа місяця, що настає за звітним періодом, Київська військова (Київська міська) та обласні військові (державні) адміністрації надають узагальнену інформацію щодо відходів руйнації до Мінінфраструктури.

Порядком про відходи руйнації передбачено, що уповноважений орган розміщує інформацію про відходи руйнації та відповідний облік на своєму офіційному веб-сайті.

Однак знову виникає питання щодо обов'язковості ведення обліку уповноваженим органом, якщо у відповідних пунктах Порядку слово «зобов'язаний» не зазначається. Якщо ж не всі уповноважені органи будуть здійснювати облік таких відходів, неможливо буде зібрати дані про всю кількість відходів руйнації в централізованому порядку.

Операції управління відходами

Першочергово після руйнування будівлі здійснюються невідкладні заходи, що спрямовані на ліквідацію небезпечних наслідків для України, порятунок людей, що можуть знаходитися під завалами, зменшення матеріальних втрат: залучаються представники ДСНС, медичної служби, та інші органи. Виконання вказаних заходів регулюється Порядком виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 473 ⁴(надалі – *Порядок щодо ліквідації наслідків збройної агресії*). Відповідно до пункту 5 Порядку щодо ліквідації наслідків збройної агресії уповноважений орган визначає місця для складування відходів, що утворилися внаслідок пошкодження об'єктів, виконання робіт з демонтажу відповідно до Порядку про відходи руйнації.

Після виконання першочергових невідкладних заходів передбачена можливість виконання операцій управління відходами, до яких належать: первинне розчищення територій; перевезення відходів до об'єктів управління відходами чи місць тимчасового зберігання; остаточне розчищення території (при потребі); зберігання відходів на об'єктах

⁴ Постанова КМУ від 19 квітня 2022 р. № 473 «Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2022-%D0%BF#Text>

управління відходами чи місцях тимчасового зберігання; оброблення та/або видалення відходів; відновлення матеріалів; видалення відходів руйнації.

Під час розчищення території відходи руйнації збираються, і якщо технічно можливо відразу на місці утворення повинні бути відсортовані. При цьому не допускається збирання відходів руйнації в контейнери для побутових відходів чи інших окремих видів відходів. Відходи руйнації повинні збиратися окремо, і підлягають перевезенню за допомогою спеціальної техніки до об'єктів управління відходами чи спеціальних місць зберігання.

Однак щодо сортування відходів на місці вже є відгуки тих, хто на практиці реалізує заходи управління відходами руйнації. Зокрема, представники Київської ОВА вважають, що сортування на місці має бути обов'язковим, оскільки це сприятиме ефективності наступних заходів, які передбачаються при управлінні відходами руйнації – це подрібнення відходів, що здійснюється за допомогою спеціальної техніки, а також відокремлення небезпечних відходів, які можуть бути у відходах руйнації. Більше того, словосполучення проведення сортування «за технічної можливості» чи «слід» збільшує ризик того, що цим можуть зловживати відповідні суб'єкти управління відходами руйнації, і, як наслідок, на місця зберігання відходів руйнації зазвичай будуть вивезені змішані відходи, невідсортовані, або ж у випадку управління відходами руйнації на місці їхнього утворення – просто не будуть сортуватися, оскільки «технічної можливості в них не було», що ускладнює подальшу переробку і можливість ефективного повторного використання. Все-таки для повторного використання необхідні незасмічені матеріали.

Щодо небезпечних відходів, Порядок передбачає, що якщо під час розчищення території чи демонтажних робіт будуть виявлені небезпечні відходи, то згідно з п. 12 Порядку про відходи руйнації, управління такими відходами «повинне здійснюватися відповідно до ст. 34 Закону України «Про відходи». В цьому положенні міститься посилання на положення закону, що вже втратив чинність, і, відповідно, це положення застосовуватися не може. В цьому випадку, очевидно, варто самостійно звернутися до чинного Закону України «Про управління відходами», і під час управління відходами руйнації, в складі яких будуть виявлені небезпечні відходи, враховувати положення Розділу IV НЕБЕЗПЕЧНІ ВІДХОДИ (ст. 27-29). Виходячи з цього, п. 12 Порядку про відходи руйнації має бути обов'язково приведений у відповідність із чинним Законом України «Про управління відходами». І вже друге застереження, що виникає при аналізі цього положення – це недосконале регулювання управління небезпечними відходами в складі відходів руйнації, оскільки відсутні чіткі інструкції щодо подальших дій з небезпечними відходами.

Якщо виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради або у випадках, передбачених законодавством, місцеві державні, військово-цивільні або військові адміністрації, приймають рішення про демонтаж зруйнованих/пошкоджених об'єктів, перед початком відповідних робіт необхідно:

- провести відокремлення складових відходів, що можуть містити небезпечні відходи (потрібно врегулювати подальші дії – встановити обов'язок передати ліцензованим суб'єктам господарювання, і визначити строк, протягом якого з моменту виявлення такі відходи повинні бути передані);
- вжити заходи для мінімізації негативного впливу на довкілля, зокрема, пов'язаного з можливими викидами азбестового пилу;
- забезпечити сортування відходів для їхнього подальшого оброблення/видалення.

Роботи, пов'язані з демонтажем зруйнованих/пошкоджених об'єктів, регулюються Порядком виконання робіт з демонтажу об'єктів, пошкоджених (зруйнованих) внаслідок

надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 474⁵.

Операції щодо азбестовмісних відходів

Окремою приміткою до Додатку 1 Порядку про відходи руйнації визначені основні правила управління азбестовмісними відходами. Зокрема, збирання азбестовмісних відходів необхідно проводити із застосуванням засобів індивідуального захисту органів дихання та захисного одягу, а також забезпечувати зволоження місць їх збирання. За можливості не допускати подальшу руйнацію азбестовмісних відходів. Зібрані азбестовмісні відходи повинні бути упаковані для унеможливлення контактів із навколишнім природним середовищем та транспортовані до місця їх видалення. Після складування азбестовмісних відходів на місці їх видалення вони підлягають покриттю ізолювальним шаром (грунт, глина, подрібнені будівельні відходи тощо) завтовшки не менше ніж 75 сантиметрів.

Місця тимчасового зберігання відходів руйнації

Порядок про відходи руйнації передбачає можливість створення місць тимчасового зберігання відходів руйнації, і вводить визначення цього поняття. Зокрема, відповідно до п. 3 Порядку про відходи руйнації «місця тимчасового зберігання відходів від руйнувань – це спеціально обладнані або пристосовані земельні ділянки (майданчики), призначені для тимчасового, протягом періоду воєнного стану та одного року з дня припинення або скасування воєнного стану, зберігання відходів від руйнувань до їх утилізації чи видалення у спосіб, що не становить загрози здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу» (надалі – *місця тимчасового зберігання*). Питанню місць тимчасового зберігання присвячений окремий розділ в Порядку про відходи руйнації (пункти 25-29).

Умови створення місць тимчасового зберігання

Місця тимчасового зберігання можуть утворюватися Київською військовою (Київською міською) та обласними військовими (державними) адміністраціями за таких умов:

- під час воєнного стану та протягом 90 календарних днів після його припинення чи скасування;
- якщо в межах відповідної території утворюються такі обсяги відходів руйнації, що перевищують потужності існуючих об'єктів управління відходами або якщо такі об'єкти взагалі відсутні;
- якщо призначені для тимчасового зберігання виключно відходів руйнації.

Обов'язковими вимогами до організації місць тимчасового зберігання є:

1. Забезпечення мінімальної відстані від окремих об'єктів - 2 км від об'єктів водного фонду; 0,5 км від житлової та громадської забудови, об'єктів соціальної інфраструктури; 0,2 км від сільськогосподарських угідь, доріг загального користування та залізничних шляхів загальної мережі; 0,05 км від лісів. 2. Наявність/влаштування твердої та рівної основи (покриття), зокрема з бетону, асфальту чи ущільненого ґрунту, покритого шаром геомембрани завтовшки не менше ніж 1,5 міліметра, захищеної від механічних пошкоджень шаром завтовшки не менше 0,5 метра.

⁵ Постанова КМУ від 19 квітня 2022 р. № 474 «Про затвердження Порядку виконання робіт з демонтажу об'єктів, пошкоджених або зруйнованих внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2022-%D0%BF#Text>

3. Наявність/влаштування облаштованого в'їзду та під'їзних доріг, що забезпечують безперешкодний проїзд транспортних засобів.

Крім цього, якщо передбачається зберігання горючих відходів руйнації, які визначаються у додатку 1, необхідно забезпечити розрахунковим об'ємом води для зовнішнього пожежогасіння, а також під час влаштування проїздів та доріг до таких місць тимчасового зберігання - передбачати проїзди для пожежної та іншої спеціальної техніки.

В Порядку передбачені необов'язкові додаткові вимоги («у випадку потреби»): організувати відведення води, що утворюється внаслідок випадання атмосферних опадів, загородження периметру, і освітлення території.

Щодо реальних прикладів створення місць тимчасового зберігання відходів руйнації, вважаємо за необхідне навести дані дослідження, проведеного МБО «Екологія-Право-Людина» у Чернігівській і Харківській областях щодо виконання положень Порядку⁶: на підставі отриманих 43 відповідей від органів місцевого самоврядування варто зробити висновок, що майже у всіх випадках рішення про розміщення місць тимчасового зберігання відходів від руйнувань не приймалися, відходи вивозилися на вже існуючі місця вивезення відходів, або ж в деяких випадках були використані місцевими мешканцями як вторинна сировина.

Порядок зберігання відходів руйнації

В Порядку передбачено, що в межах виділеної території слід визначити ділянки для тимчасового зберігання, сортування, оброблення (перероблення), тимчасового зберігання отриманої вторинної сировини (зокрема, для розміщення дробильно-сортувальних та інших установок, а також тимчасових споруд, необхідних для управління відходами руйнації).

У місцях тимчасового зберігання допускається здійснення операцій з оброблення виключно основних компонентів відходів руйнації (частин (уламків, бою) будівельних конструкцій, заповнень дверних та віконних блоків, інженерних мереж, санітарно-технічних приладів тощо), що не містять та/або не забруднені небезпечними відходами. Зокрема, ідеться про відокремлювання, дроблення та фракціонування основних компонентів.

Під час зберігання заборонено змішувати відходи руйнації – принаймні так вимагає Порядок.

Повторне використання відходів руйнації

В пункті 31 Порядку про відходи руйнації **встановлений чіткий обов'язок уповноважених органів** (із застосуванням терміну «зобов'язаний») **вживати заходи щодо повторного використання основних компонентів відходів руйнації** під час реалізації проектів будівництва, щодо яких він є замовником будівництва, сприяти використанню відходів від руйнувань іншими замовниками будівництва. Зокрема, ідеться про частини (уламки, бій) будівельних конструкцій, заповнення дверних та віконних блоків, інженерних мереж, санітарно-технічних приладів тощо, які вважаються цінним матеріалом. При цьому, в разі потреби перед повторним використанням такі компоненти можуть підлягати обробленню.

Важливо, що в додатку 1 до Порядку про відходи руйнації передбачений перелік можливих способів повторного використання компонентів відходів. Однак як було зазначено

⁶ Відходи руйнації: огляд ситуації у Чернігівській та Харківській областях, МБО «Екологія-Право-Людина» <https://epl.org.ua/environment/vidhody-rujnatsiyi-oglyad-sytuatsiyi-u-chernigivskij-ta-harkivskij-oblastyah/>

вище, обов'язковим є повторне використання саме основних компонентів відходів руйнації, якщо ж ідеться про супутні компоненти, то окремих способів повторного використання не наведено, оскільки управління такими відходами регулюються в окремому порядку. Щодо супутніх компонентів, в Додатку 1 вказані лише їхні назви: змішані компоненти відходів від руйнувань, що містять небезпечні речовини, та інші змішані компоненти відходів від руйнувань. В загальному цей перелік варто вважати хорошою інструкцією для суб'єктів управління відходами руйнації. При цьому Порядок про відходи руйнації вимагає, щоб будівельна продукція, отримана з використанням відходів від руйнувань, відповідала вимогам Технічного регламенту будівельних виробів (продукції), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1764⁷.

Варто наголосити на тому, що для повторного використання в обов'язковому порядку необхідно забезпечити належне сортування (відокремлення відходів будівництва), а також перевірку будівельних матеріалів на вміст шкідливих речовин. Очевидно, для цього потрібно забезпечити проведення акредитованих лабораторних досліджень.

Крім цього, одним із механізмів стимулювання до повторного використання можна вважати встановлення цільових показників щодо повторного використання. Такі цільові показники ще не встановлені.

Необхідно проаналізувати, чи передбачена відповідальність за недотримання обов'язку повторного використання основних компонентів відходів руйнації та інших обов'язків, які встановлені в Порядку (хоча, як вже було зазначено вище, чітких обов'язків щодо управління відходами руйнації є дуже обмежена кількість). Оскільки є великий ризик того, що закріплення описаних обов'язків без механізмів контролю та чіткої відповідальності не працюватимуть в реальних умовах.

Відповідальність щодо управління відходами руйнації

В Порядку відсутні положення про будь-яку відповідальність щодо управління відходами руйнації, в т.ч. немає посилання на заходи відповідальності, передбачені в ЗУ «Про управління відходами». Однак враховуючи ч.1 ст. 2 ЗУ «Про управління відходами», цей Закон регулює відносини, пов'язані із запобіганням утворенню та з управлінням відходами, що утворюються в Україні...», необхідно керуватися положеннями ст. 57 ЗУ «Про управління відходами», яка передбачає, що особи, винні за порушення у сфері управління відходами, несуть відповідно до Закону дисциплінарну, адміністративну, адміністративно-господарську, цивільну чи кримінальну відповідальність.

Проте виникають певні протиріччя – якщо Порядок **рекомендує** вживати вчиняти визначені дії по управлінню відходами руйнації, то немає підстав застосовувати будь-яку відповідальність через відсутність чітких зобов'язань.

Навіть якщо була б можливість застосувати відповідальність до посадових осіб уповноважених органів, варто звернутися, наприклад, до КУпАП⁸: ст. 82 «Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення» передбачає, що за порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення може бути накладений **штраф** на

⁷ Постанова КМУ від 20 грудня 2006 р. № 1764 «Про затвердження Технічного регламенту будівельних виробів (продукції)» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1764-2006-%D0%BF#Text>

⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення 07.12.1984 № 8073-X <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - **від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян**. Тобто, це штраф в розмірі від 850 грн. до 1700 грн. Чи це достатній розмір покарання, щоб не допустити порушення, залишається риторичним питанням.

Ст. 82-4 КУпАП «Змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу» встановлює відповідальність за змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, у формі накладення **штрафу на посадових осіб від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян**. Тобто, це від 34 до 85 грн.

Враховуючи розміри штрафів, що можуть бути застосовані, виникає ризик недотримання вимог до управління відходами, в т.ч. руйнації, оскільки дешевше заплатити штраф, ніж належним чином збирати, сортувати, перевозити, обробляти відходи.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне передбачати чітку відповідальність і, відповідно, визначати суб'єктів такої відповідальності, за порушення правил управління відходами руйнації (облік, вивезення відходів руйнації на існуючі полігони/сміттєзвалища, невиконання вимог щодо повторного використання/переробки тощо).

2. АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ВІДХОДИ БУДІВНИЦТВА.

Оскільки в складі відходів руйнації відходи будівництва накопичуються у великих кількостях, і саме вони мають найбільшу цінність для повторного використання та переробки, ця сфера потребує окремої уваги.

Вважаємо за необхідне проаналізувати положення нижченаведених нормативно-правових актів у сфері управління відходами будівництва:

ЗУ «Про управління відходами»

У ст. 1 наведене визначення поняття «відходи будівництва та знесення»: це відходи, що утворилися внаслідок діяльності з капітального ремонту, будівництва або знесення будівель і споруд. Крім цього, окремо виділений термін «ремонтні відходи»: це залишки речовин, матеріалів, предметів, виробів, що утворилися під час переобладнання, перепланування або поточного ремонту у житловому будинку, окремій квартирі або будинку громадського призначення.

В цьому дослідженні відходи будівництва і знесення надалі позначені терміном «відходи будівництва».

Частина 7 ст. 13 передбачає, що «суб'єкти господарювання, що здійснюють будівництво або знесення будівель та інженерних споруд, зобов'язані забезпечити роздільне збирання відходів будівництва та знесення, їх облік та передачу суб'єктам господарювання у сфері управління відходами для забезпечення їх оброблення. Відходи будівництва та знесення, що не є небезпечними, підлягають підготовці до повторного використання, рециклінгу, іншому матеріальному відновленню, включаючи зворотне заповнення. Цільові показники щодо підготовки відходів до повторного використання, рециклінгу, іншого

матеріального відновлення, включаючи зворотне заповнення, та порядок їх виконання затверджуються Кабінетом Міністрів України.»

Однак, як було зазначено вище, станом на сьогодні цільові показники щодо підготовки відходів будівництва до повторного використання, рециклінгу, іншого матеріального відновлення, включаючи зворотне заповнення (*надалі – цільові показники*), ще не затверджені.

Відповідно до п. 2 ч. 4 ст. 50 ЗУ «Про управління відходами» основні цілі/завдання з розвитку системи управління відходами та цільові показники, встановлені в рамках завдань (в т.ч. щодо відходів будівництва), а також заходи для досягнення цілей/завдань і цільових показників, у тому числі встановлення обов'язків різних установ та організацій, що будуть задіяні у здійсненні заходів, встановлюються в Національному плані управління відходами.

Станом на сьогодні є чинний **Національний план управління відходами до 2030 року**, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117-р⁹ (*надалі – Національний план управління відходами до 2030 року*). Однак в ньому не встановлені цільові показники. Крім цього, передбачено, що після прийняття закону про управління відходами необхідно буде привести його у відповідність.

На офіційному веб-сайті Міндовкілля доступним є **проект Національного плану управління відходами до 2033 року**¹⁰, в якому передбачено:

«Цільові показники з рециклінгу та відновлення відходів будівництва та знесення впроваджуються після прийняття законодавства про управління відходами будівництва та знесення. Щодо управління відходами будівництва та знесення:

До 2033 року, підготовка до повторного використання, рециклінг та інше відновлення матеріалів, включаючи операції зі зворотного заповнення з використанням відходів на заміщення інших матеріалів, відходів будівництва та знесення, що не є небезпечними, за винятком природних матеріалів, визначених у категорії 170504 переліку відходів, **повинні бути збільшені мінімум до 70 % за масою**.

Поетапне досягнення цього показника, буде відображено у регіональних планах із врахуванням спроможностей областей, наявної технічної бази та оцінки кількостей відходів будівництва та знесення.»

Цікаво, що **Порядок розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами**¹¹ вже затверджений і є чинним. Відповідно до цього Порядку «регіональні плани управління відходами розробляються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями». Проте пункт 5 передбачає, що «регіональний план управління відходами затверджується протягом року після набрання чинності Національним планом управління відходами.» Як бачимо, Національний план управління відходами, вимога про розроблення і затвердження якого передбачена ст. 50 ЗУ «Про управління відходами», ще не затверджений. Відповідно, регіональні плани також не можуть бути затверджені, оскільки повинні враховувати вимоги і цільові показники, що будуть визначені як обов'язкові в Національному плані управління відходами.

⁹ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117-р « Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-%D1%80#Text>

¹⁰ Проект Національного плану управління відходами до 2033 року <https://mepr.gov.ua/diyalnist/reformy/efektyvne-upravlinnya-vidhodamy/>

¹¹ Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2023 р. № 667 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2023-%D0%BF#Text>

Є ще один фундаментальний документ у сфері управління відходами – це **Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року**, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р (*надалі - Національна стратегія до 2030 року*)¹². Розділ 5, передбачає, що у річний строк після прийняття закону про управління відходами (нагадаємо, що ЗУ «Про управління відходами» був прийнятий 20 червня 2022 року) Міндовкілля, Мінрегіон та інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади розробляють і подають Кабінетові Міністрів України проекти актів про встановлення вимог до повторного використання, перероблення (рециклінгу) та відновлення різних категорій відходів будівельно-ремонтних робіт. Серед доступних на офіційному веб-сайті проєктів нормативно-правових актів Міндовкілля відповідного документу немає.

Крім цього, в Національній стратегії до 2030 року щодо відходів будівельно-ремонтних робіт передбачені такі спеціальні заходи (протягом 2024-2030 років як третього етапу реалізації Стратегії):

1. прийняття нормативно-правових актів для стимулювання перероблення відходів будівельно-ремонтних робіт;
2. попередження та мінімізація утворення відходів будівельно-ремонтних робіт, зокрема, шляхом:
 - забезпечення детального та коректного проектування, що зменшує ризик помилок та потребу в додаткових матеріалах;
 - проведення конкретних розрахунків потреби у замовленні будівельних матеріалів;
 - укладення договору з постачальниками про повернення невикористаних матеріалів;
 - надання переваги промисловому виробництву готових будівельних конструкцій, елементів та їх частин, матеріалів та їх сумішей; зменшення частки виробництва і налаштування елементів для будівництва безпосередньо на будівельному майданчику;
3. забезпечення роздільного збирання та подальшого належного поводження з відходами будівельно-ремонтних робіт, зокрема:
 - забезпечення роздільного збирання та зберігання відходів будівельно-ремонтних робіт на будівельному майданчику, їх перероблення та утилізація;
 - запровадження практики вибіркового знесення будівель та споруд, надаючи перевагу їх пристосуванню до нових умов використання;
 - удосконалення методів знесення та подальшого перероблення їх відходів;
 - створення умов для виробництва та збуту матеріалів з перероблених відходів будівельно-ремонтних робіт за цінами та показниками якості, співставними з цінами та показниками для первинної сировини;
4. створення ефективної інфраструктури поводження з відходами будівельно-ремонтних робіт, зокрема, шляхом:
 - забезпечення функціонування централізованих потужностей для перероблення відходів будівельно-ремонтних робіт, обладнаних дробильно-сортувальним устаткуванням з потужністю близько 200-500 тис. тонн на рік;

¹² Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року», схвалена <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>

- створення регіональних об'єктів, призначених для приймання та зберігання відходів будівельно-ремонтних робіт, з проміжним сортуванням і подрібненням за допомогою мобільних дробильно-сортувальних установок з потужністю 100-200 тис. тонн на рік;
 - забезпечення функціонування мережі мобільних дробильних установок;
5. створення умов для розвитку ринку використання перероблених відходів будівельно-ремонтних робіт, зокрема, шляхом:
- визначення показників для встановлення нормативів для перероблених відходів будівельно-ремонтних робіт, які забезпечать повторне використання та утилізацію таких відходів;
 - розроблення нормативів використання вторинної сировини з відходів будівельно-ремонтних робіт як матеріалів у будівельній галузі;
 - розроблення механізмів гарантування якості перероблених матеріалів та економічних стимулів щодо заохочення їх використання;
 - розвиток ринку перероблених матеріалів з відходів будівельно-ремонтних робіт;
6. розроблення планів управління відходами будівельно-ремонтних робіт та їх інтеграція до проектно-кошторисної документації щодо будівництва і реконструкції будівель та споруд.

З вищенаведеного аналізу можна зробити висновок, що в державі є плани щодо покращення сфери управління відходами будівництва. Однак конкретні показники ще не встановлені як обов'язкові, тому доведеться чекати їхнього затвердження.

Якщо аналізувати діючі нормативно-правові акти щодо будівельної продукції та які вимоги передбачені в частині екологічної складової, варто зазначити нижченаведене:

В Порядку про відходи руйнації вказано, що «будівельні вироби (продукція), отримана з використанням відходів від руйнувань повинна відповідати вимогам **Технічного регламенту будівельних виробів (продукції)**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1764¹³ (надалі – *Технічний регламент*). Станом на сьогодні Технічний регламент встановлює вимоги до будівельних виробів (продукції) та їх обігу на території України. Відповідно до п. 4 Технічного регламенту «Будівельні вироби (продукція) повинні відповідати призначенню та забезпечувати виконання основних вимог до будівель і споруд, визначених Законом України «Про будівельні норми».» Також в Технічному регламенті передбачено, що перелік національних стандартів для цілей його застосування затверджується та оприлюднюється відповідно до закону.

Важливо, що вимоги Технічного регламенту діють до 2025 року. При цьому, відповідно до пункту 31 розділу VIII Прикінцеві та перехідні положення Закону «Про надання будівельної продукції на ринок» до 2025 року:

1) одночасно діють вимоги Закону «Про надання будівельної продукції на ринок» та вимоги Технічного регламенту;

2) не допускається заборона або обмеження надання на ринку та/або введення в експлуатацію будівельної продукції, що відповідає вимогам Технічного регламенту, та введена в обіг до набрання чинності цим Законом, з причин невідповідності такої продукції вимогам цього Закону.

ЗУ «Про будівельні норми»

¹³ Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1764 «Про затвердження Технічного регламенту будівельних виробів (продукції)» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1764-2006-%D0%BF#Text>

З 01.01.2023 року набрав чинності ЗУ «Про надання будівельної продукції на ринок», яким доповнено ЗУ «Про будівельні норми» статтею ⁷² «Основні вимоги до будівель і споруд». Зокрема, відповідно до п. 7 ч. 4 ст. ⁷² однією з основних вимог до будівель і споруд є забезпечення сталого використання природних ресурсів - будівлі і споруди повинні бути запроектовані, побудовані і знесені таким чином, щоб використання природних ресурсів було раціональним і забезпечувало, зокрема:

- о можливість повторного використання або переробки конструкцій будівель і споруд, їх матеріалів і частин після знесення;
- о довговічність будівель і споруд;
- о можливість використання екологічно сумісних сировинних і вторинних матеріалів у будівлях і спорудах.

Ця вимога належить до перелік всіх основних вимог до споруд, які є основою для розроблення національних стандартів на будівельну продукцію та інших регламентних технічних специфікацій.

Щодо національних стандартів, станом на сьогодні є опублікований ДСТУ 9171:2021 Настанова щодо забезпечення збалансованого використання природних ресурсів при проектуванні споруд.

з. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОРДОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВІДХОДИ РУЙНАЦІЇ ТА БУДІВНИЦТВА

3.1. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Першочергово варто звернутися до основоположних нормативних актів Європейського Союзу (надалі – ЄС) у сфері відходів, в яких ідеться (чи не ідеться) про відходи руйнації, а також будівельні відходи.

З проаналізованого випливає, що поняття «відходи руйнації» в загальному законодавстві ЄС про відходи не виокремлюється, а передбачається лише поняття «відходи будівництва і знесення». Це ж саме поняття є і в українському законодавстві, зокрема, в попередньому розділі про законодавство України це вже зазначалось. У зв'язку з цим в цьому розділі щодо законодавства ЄС буде представлений аналіз відповідних законодавчих положень ЄС про відходи будівництва і знесення (надалі – «будівельні відходи»).

Основоположним законодавчим актом ЄС у сфері відходів є **Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та про скасування деяких директив**¹⁴ (надалі – *Директива про відходи*).

Частина 2с. Ст. 13 Директиви про відходи передбачає визначення поняття «відходи будівництва та знесення»: це відходи, утворені в результаті будівельних робіт та знесення будівель і споруд. Однак в державах-членах ЄС передбачаються різні визначення цього поняття, тобто, воно не є універсальним для всієї території ЄС.

В абзаці 4 ч. 1 ст. 11 «Підготовка до повторного використання та рециклінг» зазначено, що держави-члени повинні вживати заходів з метою просування селективного демонтажу, щоб уможливити вилучення та безпечне поводження з небезпечними речовинами і полегшити повторне використання та високоякісній рециклінг шляхом селективного

¹⁴ Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives [EUR-Lex - 02008L0098-20180705 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuris/ui/showDocument?documentId=32008L0098-20180705-EN)

вилучення матеріалів, а також щоб забезпечити створення сортувальних систем для відходів будівництва і знесення, принаймні для деревини, фракцій мінеральних речовин (бетону, цегли, плитки, кераміки, каменю), металу, скла, пластику та штукатурки.

З метою переходу держав-членів ЄС до європейської циркулярної економіки з високим рівнем ресурсної ефективності в частині 2 ст. 11 Директиви встановлені цільові показники щодо будівельних відходів:

Зокрема, до 2020 року підготовка до повторного використання, рециклінг та інше відновлення матеріалів, включаючи операції зі зворотного заповнення з використанням відходів на заміщення інших матеріалів, відходів будівництва та знесення, що не є небезпечними, за винятком природних матеріалів, визначених у категорії 170504 переліку відходів, повинні були бути збільшені мінімум до 70 % за масою.

Тобто, для держав-членів ЄС був встановлений відповідний цільовий показник щодо будівельних відходів (за винятком небезпечних), якого вони повинні були досягти до 2020 року.

Дані про потенційні результати (не)досягнення державами-членами ЄС встановлених показників до 2020 року були представлені у **Звіті Європейської Комісії про імплементацію законодавства ЄС у сфері відходів від 24.09.2018 року**¹⁵ (надалі – *Звіт ЄК*): будівельні відходи залишалися найбільшим потоком відходів в ЄС за вагою – близько 800 млн тон в рік. Це близько 32% від усіх відходів, що утворювалися в ЄС. В різних державах-членах ЄС показники досягнення цілі в 70% суттєво відрізнялися: більша половина держав-членів ЄС надали звіти про досягнення цього показника ще в період 2013-2015 років, деякі звітували про відновлення більше 90%, проте Кіпр, Греція, Словаччина і Швеція мали показники нижче 60%.

Причиною таких показників є відсутність довіри до належної якості перероблених будівельних матеріалів, а також застереження щодо можливого негативного впливу процесу використання перероблених будівельних матеріалів на здоров'я працівників, які здійснюють такі роботи. Відсутність такої довіри знижує попит на матеріали з перероблених будівельних відходів і, відповідно, не сприяє розвитку інфраструктури для переробки і управління будівельними відходами в ЄС.¹⁶

У Звіті ЄК було зазначено, що в цьому потоці відходів є високий потенціал для ефективного використання ресурсів. Будівельні відходи складаються із суміші різних матеріалів, включаючи безпечні та небезпечні відходи: в основному з мінеральної фракції (цегла, черепиця, бетон тощо), яка є відносно важкою та легко переробляється, але має низьку вартість, однак також містить матеріали з достатньою ринковою вартістю (метали) або потенційною високою вартістю, якщо зібрати ці компоненти окремо чистими фракціями (наприклад, пластмаси).

¹⁵ Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions on the implementation of EU waste legislation, including the early warning report for Member States at risk of missing the 2020 preparation for re-use/recycling target on municipal waste <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1537873850842&uri=COM:2018:656:FIN>

¹⁶ EU Construction and Demolition Waste Protocol and Guidelines Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs https://single-market-economy.ec.europa.eu/news/eu-construction-and-demolition-waste-protocol-2018-09-18_en

Враховуючи високий потенціал будівельних відходів і вже існуючі механізми управління будівельними відходами в різних державах-членах ЄС, було виокремлено такі ключові заходи для ефективного управління будівельними відходами:

- стимулювання запобігання утворенню відходів за допомогою розумного проектування, продовження терміну служби конструкцій, повторного використання, а також покращення планування і логістики на будівельних майданчиках;
- стимулювання вибіркового знесення будівель та сортування на місці;
- використання інструкцій ЄС щодо Аудиту перед знесенням¹⁷ і Протоколу управління будівельними відходами¹⁸;
- використання економічних інструментів, спрямованих на запобігання захороненню на полігонах;
- обмеження переліку операцій із засипання до тих, які відповідають визначенню, що передбачене в Директиві про відходи;
- стимулювання використання переробленої продукції за допомогою сертифікатів якості та/або критеріїв припинення статусу відходів;
- поширення використання «зелених» державних закупівель, предметом якої є продукція із переробленим вмістом;
- покращення якості статистики.

Крім вищенаведеного показника до 2020 року, частина 6 ст. 11 Директиви передбачає, що до 31 грудня 2024 року Комісія повинна розглянути питання визначення цільових показників для підготовки до повторного використання та рециклінгу *відходів будівництва та знесення і фракцій їх конкретних матеріалів*, відходів текстилю, відходів від торгівлі, промислових відходів, що не є небезпечними, та інших потоків відходів, а також цільових показників для підготовки до повторного використання муніципальних відходів і цільових показників для рециклінгу муніципальних біовідходів. З цією метою, Комісія представляє Європейському Парламенту і Раді звіт, що супроводжується, у відповідному випадку, законодавчою пропозицією.

Отже, необхідно дочекатися відповідного звіту від 2024 року, щоб проаналізувати поточну ситуацію з будівельними відходами в ЄС і плани щодо подальшого управління такими відходами.

Протокол управління будівельними відходами ЄС

Як було зазначено вище, одним із заходів ефективного управління будівельними відходами в державах-членах ЄС у Звіті ЄК визначено застосування **EU Construction and Demolition Waste Protocol and Guidelines** (надалі - *Протокол управління будівельними відходами ЄС*). Цей документ був запропонований ЄК у 2018 році як рекомендаційні інструкції для галузі управління будівельними відходами. Тобто, має необов'язковий характер. Однак Протокол містить найкращі практики управління будівельними відходами в межах ЄС.

Мета Протоколу – підвищити довіру до ефективного управління будівельними відходами і належної якості перероблених будівельних матеріалів шляхом:

- вдосконаленого процесу ідентифікації відходів, відокремлення і збирання на місці;

¹⁷ Guidelines for the waste audits before demolition and renovation works of buildings

<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/31521/attachments/1/translations/en/renditions/native>

¹⁸ EU Construction and Demolition Waste Management Protocol <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/20509/>

- вдосконаленої логістики будівельних відходів;
- вдосконаленого процесу переробки будівельних відходів;
- управління якістю;
- відповідної політики та рамок умов.

Серед цільових груп Протоколу управління будівельними відходами є не лише представники будівельної галузі чи управління відходами, але й органи влади держав-членів ЄС та сертифікаційні органи якості будівельної інфраструктури. Передбачалось, що він стане путівником для розвитку сфери управління будівельними відходами в державах-членах ЄС.

Першим етапом процесу управління будівельними відходами є належна ідентифікація відходів, їхнє відокремлення і збирання на місці. Для належної ідентифікації відходів **потрібно мати зрозумілі та однозначні визначення понять**, а також провести якісний аудит перед знесенням (у випадку відходів руйнації внаслідок військових дій, зрозуміло, такий метод неможливо використати), а також підготувати та імплементувати план управління відходами. Вирішальним на цьому етапі є сортування відходів на місці, в результаті якого будуть відокремлені небезпечні відходи і матеріали, що можуть перешкоджати переробці будівельних відходів.

Визначення понять

У сфері управління будівельними відходами передбачені відмінні поняття у зв'язку з різноманітними зацікавленими сторонами. Крім цього, в державах-членах ЄС також відсутній узгоджений підхід до визначення однакових понять. Тому в Протоколі в окремому додатку А запропонований перелік визначень типових понять у сфері управління будівельними відходами:

- 1) деякі з понять містять по суті дублювання визначень, що запропоновані в Директиві про відходи 2008/90/ЄС¹⁹ («зворотне заповнення», «збирання», «підготовка до повторного використання», «повторне використання» тощо) і Директиві про захоронення відходів 1999/31/ЄС²⁰ («інертні відходи», «полігон відходів»);
- 2) є поняття, що містять більш ширше пояснення до тих визначень, що використовуються в Директиві про відходи:

небезпечні відходи – це відходи, які мають небезпечні властивості та можуть виявитися такими, що шкідливі для здоров'я людини або навколишнього середовища. Сюди входить забруднений ґрунт і ґрунт після видобування ґрунту, матеріалів та речовин, які можуть включати клеї, герметики та мастики (займисті, токсичні або подразнюючі), смоли (токсичні, канцерогенні), матеріали на основі азбесту у формі респірабельних волокон (токсичні, канцерогенні), деревину, оброблена фунгіцидами, пестицидами тощо (токсичні, екотоксичні, легкозаймисті), покриття з галогенованими антипіренами (екотоксичні, токсичні, канцерогенні), обладнання з поліхлорованими біфенілами (ПХБ) (екотоксичні, канцерогенні), ртутне освітлення (токсичне, екотоксичне), системи з хлорфторвуглецем (СFC), ізоляція, що містить СFC, контейнери для небезпечних речовин (розчинники, фарби, клеї тощо) та упаковка з-під ймовірно забруднених відходів;

¹⁹ Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098>

²⁰ Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01999L0031-20180704>

3) є також поняття, визначення яких передбачене в цьому Протоколі:

фіксувальні матеріали: включають неконструкційні матеріали (усі матеріали, крім заповнювачів)

деконтамінація: зменшення або видалення хімічних речовин;

аудит перед знесенням - підготовча діяльність з метою (1) збору інформації про якість та кількості будівельних відходів, які будуть вивільнені під час знесення або ремонтних робіт, та (2) надання загальних і специфічних рекомендацій щодо процесу знесення;

відокремлення відходів: це діяльність із виявлення придатних для використання матеріалів, що відбувається після знесення; у цьому контексті, зокрема матеріалів, які можна повторно використовувати та переробляти;

вибіркове знесення: включає послідовність дій зі знесення, що робить можливим відокремлення та сортування будівельних матеріалів.

Вдосконалений процес ідентифікації будівельних відходів

Одним із заходів, що сприятиме належній реалізації процесу знесення, є *аудит перед знесенням*. Однак в рамках проекту щодо відходів руйнації не варто вдаватися в деталі щодо *аудиту перед знесенням*, оскільки відходи руйнації виникають незаплановано щодо різноманітних будівель на території України і виключають можливість проведення такого плану аудиту.

В загальному варто зазначити, що *аудит перед знесенням* (якщо це спланований проект) допоможе визначити види будівельних відходів, а також небезпечних, що будуть утворені під час знесення; підвищити кількість матеріалів, що можуть бути повторно використані на місці або близько до нього; підвищити кількість і якість матеріалів переробленої продукції; забезпечити безпеку працівників.

На підставі проведеного *аудиту перед знесенням* ефективним заходом вважатиметься складання плану управління відходами в результаті знесення, який повинен містити в собі інформацію про те, яким способом будуть виконуватись різні етапи знесення; хто буде їх виконувати; які матеріали повинні відокремлюватися на місці; куди і в який спосіб вони будуть транспортуватися; у що вони будуть перероблятися, як будуть повторно використовуватися; яким чином буде здійснюватися контроль за виконанням плану управління будівельними відходами. Особлива увага повинна приділятися тому, яким чином буде здійснюватися управління небезпечними відходами.

При цьому рекомендовано, щоб нагляд за процесом здійснювався місцевими органами влади або третьою незалежною стороною (наприклад, зовнішньою компанією з управління відходами) шляхом:

- проміжного контролю в процесі знесення: контроль на місці, зокрема, після вивезення небезпечних відходів;
- після знесення – відібрання контрольних зразків;
- після знесення – перевірка кінцевих дій щодо матеріалів, які не переробляються чи повторно використовуються (куди вони потрапили, що з ними зроблено), перевірка відповідних документів.

Відокремлення відходів

Належне відокремлення матеріалів, зокрема, інертних відходів (це відходи, що не зазнають жодних істотних фізичних, хімічних чи біологічних трансформацій²¹, наприклад, бій бетону), забезпечує ефективну переробку і вищу якість перероблених матеріалів. Однак зрозуміло, що рівень відокремлення відходів значною мірою залежить від можливостей, які доступні на місці (площа, робоча сила), а також вартості і доходів відокремлених матеріалів. Тим більше, що останнім часом конструкції будівель є досить складними, складаються з композитних матеріалів, які неможливо відокремити на місці.

Перед початком переробки будівельних відходів зазвичай починають з тих матеріалів, для яких вже існують вторинні ринки. В більшості випадків це інертні відходи, однак в країнах-членах ЄС це можуть бути також метали чи деревина.

Будівельні відходи повинні бути відокремлені також за критерієм подальшої долі таких відходів (повторне використання, рециклінг, утилізація).

В межах цього етапу передбачається виконання таких дій:

- відокремлення небезпечних відходів;
- розбирання (демонтаж, включаючи відокремлення побічних потоків і фіксувальних матеріалів);
- відокремлення фіксувальних матеріалів;
- структурне або механічне знесення.

Щодо небезпечних відходів, їм присвячена окрема увага, розкриваються детальні інструкції щодо відокремлення від інших відходів. Однак ідеться про те, у випадку наявності небезпечних відходів їх потрібно відокремити перед знесенням. В рамках проєкту щодо відходів руйнації, коли вже маємо факт руйнування будівлі і неможливість провести таке відокремлення до цього моменту, ситуація значно складніша. Тобто, є висока ймовірність того, що небезпечні відходи будуть змішані з тими, що не є небезпечними, є високий ризик їхнього забруднення шкідливими речовинами. В свою чергу, це впливає в подальшому і на можливість повторного використання чи переробки. Типовий приклад - фарба на основі свинцю, що потрапляє на нагромаджену цеглу та бетон, перетворює всю цеглу і бетон на небезпечні відходи.

Вибіркове знесення і демонтаж

Сприяє належному повторному використанню і/або рециклінгу, оскільки дає можливість зберегти в досить хорошій якості будівельні матеріали.

Управління будівельними відходами на місці

Виконання заходів з повторного використання або рециклінгу на місці дозволяє зекономити кошти. Однак в кожній ситуації потрібно окремо аналізувати цю можливість і враховувати такі фактори: площа території, наближеність до житлових будинків, ризик впливу на здоров'я навколишніх мешканців.

Належність підрядників

Підрядники щодо управління будівельними відходами повинні мати всі необхідні дозволи, ліцензії, якщо такі вимагаються, і вести відповідну реальну документацію щодо проведених заходів.

Логістика

²¹ Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01999L0031-20180704>

- Підвищити рівень обліку та прозорості – обліковувати дані про кількість, види відходів, зокрема, в електронному форматі.

Приклад Франції:

Запроваджений облік будівельних відходів за допомогою програмного забезпечення Ivestigo. Користувач може створювати, редагувати та друкувати форми відстеження відходів для всіх будівельних C&D відходів (інертних, нешкідливих, небезпечних та азбестових), і вести реєстр відходів для кожної демонтажної роботи відповідно до встановлених правил.

- Обирати короткі відстані – якщо неможливо здійснити заходи щодо повторного використання чи рециклінгу на місці, обирати потужності/компанії з повторного використання, рециклінгу, що знаходяться не великій відстані, оскільки транспортування на довгі відстані впливатиме і на розмір витрат, і матиме негативний екологічний вплив.
- Забезпечувати цілісність матеріалів: наприклад, в разі переробки скла ступінь чистоти контейнерів має вирішальне значення. Це вимагає необхідної уваги з боку логістичної організації – наприклад, використання багаторазових контейнерів. Як тільки скло контактує із залишками бетону, каменю чи цегли, воно більше не підходить для переробки в цикловому режимі (переплавлення).
- Забезпечити правильне складання будівельних відходів: вжиття запобіжних заходів, пов'язаних з складанням, зменшить ризик виникнення негативних екологічних наслідків – викиди в повітря, забруднення води, поширення забруднюючих речовин, а також зменшить ризик завдання шкоди тим, хто здійснює складання будівельних відходів. До таких заходів, належить, зокрема, використання спеціальних контейнерів для різних видів будівельних відходів. В цьому аспекті в Протоколі міститься посилання на нормативний акт Австралії, що містить корисні інструкції щодо складання різних видів відходів²².

Оброблення будівельних відходів та інші дії

- Дотримуватись ієрархії управління відходами (підготовка до повторного використання, рециклінг, відновлення матеріалів та енергії).
- Сортувати неінертні відходи і матеріали залежно від їхньої економічної цінності – метал має досить високу вартість, також є значний попит на такі матеріали як цегла і плитка.
- Підготовка до повторного використання: на практиці цей процес може бути зовсім не легким, проте його варто теж розглядати і максимально підтримувати, де це можливо. Найважливішим моментом тут є належна якість матеріалів. Якщо будівельні відходи «врятовані» і мають шанс на «друге життя», створюється ефективна перспектива.
Найкращі практики: Бельгійська онлайн-платформа інвентаризації вторинних будівельних матеріалів OPALIS – це веб-сайт, який буде міст між постачальниками вторинних матеріалів та будівельними підрядниками, надаючи онлайн-перелік професійного сектору вторинних будівельних матеріалів, і таким чином збільшуючи потенціал як щодо збирання вторинних матеріалів, так і щодо їхнього продажу. Платформа містить детальну інформацію та фотографії від усіх постачальників в районі Брюсселя та інформацію про різні типи матеріалів.
- Рециклінг будівельних відходів: перевагами є – зменшення використання первинних природних ресурсів, скорочення відходів на полігонах, створення нових робочих місць. Переробка належних будівельних відходів в нові матеріали може здійснюватися

²² Guideline for stockpile management, Environment Protection Authority
https://www.epa.sa.gov.au/files/4771349_guidelines_stockpile.pdf

як на місці їхнього утворення, так і на переробному заводі. Типовими матеріалами для переробки є: метал, деревина, асфальт, бруківка, бетон та інші матеріали з каменю, кераміка (цегла, плитка), покрівельні матеріали, гофрокартон і вагонка. Переробка будівельних відходів повинна здійснюватися на близькій відстані до густонаселених районів, щоб зменшити відстані для транспортування в порівнянні з відстанями постачання первинних природних матеріалів.

Найкращі практики щодо рециклінгу:

1) *Рециклінг полівінілхлориду (ПВХ):* сполуки ПВХ легко переробляються фізично, хімічно або енергетично. Після механічного відокремлення, подрібнення, промивання та обробки для видалення домішок, ПВХ переробляється за допомогою різних методів (гранули або порошок), а також повторно використовується у виробництві. Основні елементи, виготовлені з ПВХ у будівлях, включають труби/кріплення та віконні рами. По всій Європі є країни-члени та регіони, де віконні рами з ПВХ відокремлюються на місці та збираються окремо. У деяких випадках віконні рами можуть безкоштовно віддаватися в місцях збору. ПВХ переробляється в нові віконні рами. Крім цього, розроблена також технологія переробки ПВХ-труб у нові труби.

2) *Рециклінг будівельних відходів в Нідерландах:* у 1980 роках в Нідерландах почала розроблятися політика переробки будівельних відходів. Зокрема, була запроваджена заборона захоронення будівельних відходів і встановлені цілі рециклінгу. Рециклінг розпочався з з відносно простого подрібнення інертних будівельних відходів на перероблені компоненти, що застосовувалися в різних сферах, включаючи відоме сьогодні «зворотне заповнення». У зв'язку з заборонаю захоронення змішаних будівельних відходів почали створюватися нові заводи з сортування і переробки, що обробляли такі матеріали як: метал, деревину, пластик та інертні матеріали. З роками покращувалась якість перероблених матеріалів, в т.ч. завдяки ефективному контролю якості. Зараз перероблені матеріали використовуються в при виробництві бетону, майже весь асфальт переробляється в новий асфальт, також часто переробляється і деревина. Однак є матеріали, для переробки яких потрібно докладати значно більше зусиль, зокрема, ідеться про маленькі частинки будівельних матеріалів. Серед будівельних відходів, щодо переробки яких є певний прогрес, варто зазначити такі:

- *плоске скло* - промисловість виготовлення скла ініціювала запровадження схем збирання скла, внаслідок чого скло може бути доставлене в пункти збору безкоштовно. Така сама ситуація з вікнами з ПВХ;

- *гіпс;*

- *ПВХ труби* - ПВХ мікронізується, щоб відповідати вимогам для використання в нових ПВХ трубах;

- *покрівельний матеріал* - бітумний покрівельний матеріал може бути відновлений і оброблений, а також частково використаний для нової покрівлі конструкції і частково в асфальті.

● Відновлення матеріалів

Повторне засипання є одним із способів відновлення будівельних відходів, які не є небезпечними. Однак використовувати зворотне засипання варто як крайній варіант у зв'язку з певними недоліками: такий спосіб може перешкоджати стимулам до повторного використання та переробки в більш вартісних сферах. Будівельні відходи повинні бути оброблені перед засипанням, щоб уникнути небажаного впливу на навколишнє середовище, наприклад вимивання речовин у ґрунтові води.

Найкращі практики щодо відновлення:

1) *Постанова Болгарії щодо використання будівельних відходів для зворотного засипання*

В Болгарії будівельні відходи та відходи руйнування можна використовувати для засипки лише у разі:

- будівельні відходи, що використовуються, повинні відповідати вимогам проекту;
- відповідальна за відновлення матеріалу особа має дозвіл на здійснення відновлення; код операції R10.

Додатково, засипання може бути відновленням матеріалів лише за умови, що будівельні відходи є інертними та обробленими.

2) *Пакет циркулярної економіки ЄС щодо зворотного засипання*

кількість відходів, що використовуються для робіт із засипання повідомляти окремо від кількості відходів, підготовлених для повторного використання або перероблених. Переробка відходів у матеріали, які будуть використані для робіт із зворотного засипання відображаються як зворотне засипання.

Управління якістю і гарантія

- Належні процедури управління якістю повинні бути запроваджені, як щодо первинних процесів (від дій на об'єкті знесення до транспортування та оброблення будівельних відходів), так і забезпечення достовірних даних про перероблену або повторно використану продукцію. Для подальшого розвитку ринку перероблених будівельних матеріалів дуже важливо забезпечити відстежуваність та облік потоків будівельних відходів. Тому необхідно запровадити відповідну документацію та процедури контролю.
- Якість первинних процесів
Управління якістю і відповідне підтвердження стає значно важливішим в тих випадках, коли будівельні перероблені матеріали використовуються у: 1) високовартісних проектах, і 2) великих кількостях. Перероблені будівельні матеріали, зокрема, незв'язані перероблені компоненти, потенційно можуть виділяти речовини в навколишнє середовище. Такі матеріали, як азбест, можуть мати потенційний вплив на здоров'я працівників будівельного сектору, знесення та переробки. Інші матеріали, отримані з будівельних відходів, використовуються як сировина для наступних процесів виробництва, наприклад, відновлений пластик і деревина.
- Використовувати існуючі загальні схеми управління якістю, зокрема, ISO 9000, ISO 14001, EMAS.

Заходи управління якістю на різних етапах оброблення

<i>Ідентифікація відходів, відокремлення на місці та збирання</i>	<i>Транспортування відходів</i>	<i>Оброблення відходів та подальші дії</i>
Аудит перед знесенням (виявлення небезпечних відходів, зокрема, азбесту)	Надійний транспорт	Прийняття відходів
Вибіркове знесення	Спеціальні норми/декларації щодо небезпечних відходів	Вхідний контроль (зокрема, щодо азбесту)
Виявлення і відокремлення небезпечних відходів	Форма ідентифікації	Заводський контроль виробництва (увага на суттєвих характеристиках продукції)

Зареєстрований або Критерії прийняття
затверджений
перевізник Частота відібрання зразків

Ідентифікація перероблених
компонентів, що використовуються в
певному продукті/інфраструктурі
(документація щодо фінальних
випробувань, отриманих з відходів)

Управління якістю під час ідентифікації відходів,
відокремлення на місці та збирання (стосується знесення і ремонту)

- Контроль якості на етапі перед знесенням і безпосередньо знесення відіграє важливу роль як в частині охорони праці, так і в частині можливості переробити будівельні відходи. Якщо це планово, звичайно. Однак в проєкті щодо руйнації внаслідок військових дій не може застосовуватися. В деяких країнах створені протоколи і інструкції щодо ідентифікації та подальшого поводження з азбестом чи іншими небезпечними речовинами.
- Деякі держави-члени ЄС мають добровільні сертифікаційні схеми управління якістю для процесів знесення. Наприклад, в Нідерландах більшість підрядників сертифіковані за схемою процесу знесення BRL SVMS-007, який контролюється третіми сторонами та Радою з акредитації.
- Необхідно обов'язково забезпечити належне зберігання небезпечних відходів. Перед перевезенням небезпечних відходів підрядник повинен перевірити відповідність транспортного засобу. Небезпечні відходи повинні транспортуватись окремо від інших відходів, контейнери мають бути відповідно промарковані, і важливо, щоб допуск до небезпечних відходів здійснювався лише уповноваженим особам. Крім цього, підрядник повинен довести, що транспортує небезпечні відходи на об'єкт, який має повноваження та дозвіл здійснювати діяльність щодо небезпечних відходів.

Управління якістю під час оброблення будівельних відходів
та інших пов'язаних дій

- Оброблювач повинен вжити певні обов'язкові заходи щодо управління якістю. Інертні відходи, призначені для переробки, приймаються на дробильних підприємствах, де діють суворі протоколи прийому такі як: перевірка відправки відходів, наявність сертифікатів на супровідні матеріали або накладні. Переробна компанія забезпечує хорошу якість вхідних матеріалів та усунення небезпечних речовин і домішок під час процесу очищення.
- Після обробки заводський виробничий контроль визначає періодичність і види відбору зразків і випробування, щоб переконатися, що вся продукція ЄС випробовується відповідно до однакових стандартів. Якщо кінцевий продукт призначений для постійної інтеграції в будівельні роботи, він повинен пройти випробування відповідно до узгодженої схеми, встановленої в CPR (Регламент щодо будівельної продукції). Це структура також включає вибір систем для залучення третіх сторін. Найкраща практика в управлінні якістю складатиметься із самоконтролю та контролю третьої сторони з боку акредитованої сертифікаційної організації.

- Систематичний і послідовний метод роботи знижує екологічні ризики: вибіркоче знесення-приймання відходів, заводський виробничий контроль, остаточне випробування. Ризики потрапляння небезпечних речовин до кінцевого продукту необхідно зменшувати протягом усіх етапів, якщо процес відбувається згідно з планом. Коли йдеться про будівельну продукцію, методи випробувань включені до гармонізованих стандартів продукції та EAD (Європейські документи оцінки) відповідно до CPR.
- Багато держав-членів ЄС мають більш загальні схеми управління якістю, які застосовуються до всіх етапів процесу. Наприклад, інструкції щодо забезпечення працівників належним обладнанням та проведення спеціальних навчань.

Якість продукції та стандарти

- Гармонізовані європейські стандарти щодо первинних матеріалів також застосовуються і до перероблених матеріалів. Таким чином, в ЄС діють правила та інструкції для введення в обіг перероблених матеріалів на європейському ринку. Регламент про будівельну продукцію (EU/305/2011, CPR)²³ встановлює гармонізовані правила маркетингу будівельної продукції та передбачає методи оцінки характеристик будівельних виробів. Щодо будівельних виробів, на які поширюються гармонізовані європейські стандарти, обов'язковою є декларація про характеристики і маркування CE для підвищення прозорості.
- Якщо європейські стандарти не застосовуються, варто використати європейські процедури технічної оцінки (European Technical Assessments (ETA)). Навіть якщо на продукцію не поширюються повністю чи частково європейські гармонізовані стандарти, вони можуть мати маркування CE на підставі європейських документів в рамках проведених процедур технічної оцінки. Цей добровільний інструмент дозволяє виробникам розміщувати перероблену або повторно використану продукцію на ринку ЄС і дозволяє їм декларувати специфічну інформацію про ефективність своєї продукції.
- У випадку незастосування як європейських гармонізованих стандартів, так і процедур оцінки, ефективним інструментом вважається також схема гарантії якості. В деяких державах-членах ЄС передбачені такі схеми гарантії якості щодо певної продукції, зокрема, переробленої. Такі схеми часто містять вимоги щодо прийняття відходів та інших екологічних аспектів. Однак під час роботи з такими національними чи регіональними схемами необхідно переконатися, що:
 - відсутні розбіжності з європейським гармонізованим підходом;
 - відсутні будь-які технічні торгівельні бар'єри;
 - вплив на витрати та адміністративне навантаження повністю враховано та зменшено, де це можливо;
 - інноваційні компанії не знаходяться в не вигідному становищі порівняно з іншими компаніями.

Найкращі практики: «Стандарти для переробленої деревини»

Понад 15 років виробники застосовують галузеві стандарти використання переробленої деревини для виробництва плит на основі деревини. Перший стандарт EPF спрямований на те, щоб дерев'яні панелі були такими ж безпечними, як іграшки, а також не мали шкідливого впливу на довкілля. Він заснований на європейських стандартах безпечності іграшок, які встановлюють граничні значення вмісту

²³ Regulation (EU) No 305/2011 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2011 laying down harmonised conditions for the marketing of construction products and repealing Council Directive 89/106/EEC (Text with EEA relevance) [EUR-Lex - 02011R0305-20210716 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011R0305-20210716-EN)

потенційних забруднюючих речовин. Другий промисловий стандарт EPF описує умови прийняття переробленої деревини для виготовлення дерев'яних плит. Цей стандарт містить загальні вимоги до якості і хімічного забруднення, класи неприйнятних матеріалів (наприклад, деревина, оброблена РСР), а також методи відбору проб і випробування.

Політика і рамкові умови

Цей розділ присвячений представникам влади на національному, регіональному і місцевому рівнях. Ключовими сферами є:

- 1) відповідна регуляторна основа;
- 2) забезпечення виконання;
- 3) належні публічні закупівлі та стимули;
- 4) обізнаність, сприйняття громадськості та прийняття.

Відповідна регуляторна основа

- Першочерговим є **визначення права власності на будівельні відходи** з урахуванням існуючої національної правової політики та договірних умов між первинними власниками будівлі та інфраструктури, підрядником, що відповідає за знесення, проміжним володільцем (зокрема, оператором з сортування), кінцевим переробником і кінцевим користувачем переробленої продукції. Також важливим для врахування під час розробки регуляторної основи є **встановлення мінімального адміністративного навантаження**.
- **Дозволи і ліцензії на знесення та ремонт**
Органи місцевої влади наділені повноваженнями видавати дозволи чи ліцензії на знесення та ремонт. Це дає можливість органам місцевої влади сприяти розвитку та виконанню високоякісних планів управління відходами на основі аудитів перед знесенням. Важливим є процес перевірки та оцінки після знесення. Вимога надати звіти про знесення після виконання таких робіт забезпечує можливість органам місцевої влади моніторити ефективність виконання планів управління відходами. І якраз органи місцевої влади можуть передбачати стимули дотримання ієрархії управління відходами для суб'єктів, що здійснюють знесення.
- **Інтегровані стратегії управління відходами**
Національні, регіональні та місцеві органи влади можуть передбачати інтегровані стратегії управління відходами, що забезпечать підтримку належного управління будівельними відходами в більш систематизований спосіб.

Найкращі практики: «Інтегровані стратегії управління відходами»

Така стратегія передбачає:

- залученість зацікавлених сторін з місцевої будівельної індустрії, головних забудовників, асоціацій, громадських організацій та відповідних департаментів державного управління, включаючи регіональні організації;
- пріоритет запобіганню утворенню відходів за допомогою кількох механізмів, орієнтованих на будівельну галузь;
- встановлення мінімальних вимог до сортування та управління відходами на будівельних майданчиках певного розміру;
- визначення, в т.ч. кількісне, майбутніх потоків відходів, та встановлення механізмів моніторингу;
- розрахунок загальних витрат та вплив від її впровадження;

- встановлення цілей щодо переробки на певний рік із відповідними механізмами моніторингу та, у деяких випадках, механізмами забезпечення їхнього виконання;
 - надання чітких вказівок, зокрема, для малих і середніх підприємств, а також дуже малих виробників;
 - визначення, в т.ч. кількісне, потреб в зборі та обробленні;
 - визначення можливостей переробки та представлення промисловості реалістичних рамок для їхньої реалізації.
- **Обмеження щодо захоронення будівельних відходів**
Значні обмеження щодо захоронення будівельних відходів є необхідною передумовою для розвитку ринку перероблених будівельних матеріалів. Поєднання обмежень на захоронення відходів і високі податки на захоронення можуть вважатися ефективними стимулами. При цьому дуже важливо, що заборона захоронення завжди повинна супроводжуватися запровадженням інших альтернатив, наприклад, мають бути доступні необхідні заводи, що здійснюють діяльність у сфері управління будівельними відходами.
 - Поступове скорочення захоронення відходів, беручи до уваги врахування необхідність встановлення перехідних періодів, де це необхідно, є обов'язковим для запобігання шкідливого впливу на людину здоров'я та навколишнього середовища, а також для стимулом для застосування ієрархії відходів. Як частина обмежень щодо захоронення, важливо встановити чітку позицію щодо практики зворотного засипання.
 - Повинні бути встановлені строгі правила прийняття відходів на полігони: небезпечні відходи повинні бути захоронені на спеціальних полігонах для небезпечних відходів, інертні відходи – на тих, що призначені для інертних відходів.
 - Податки – захоронення не має бути найдешевшим методом управління відходами. Податки можуть встановлюватися державою, регіональними чи місцевими органами влади, і повинні бути адаптовані до локальної специфіки (міська чи сільська), виду відходів (небезпечні і такі, що не є небезпечні), і їхній стан (оброблені чи ні). Вищі податки на захоронення повинні бути встановлені щодо відходів, які можуть бути перероблені, а нижчі – щодо інертних відходів, які не підлягають переробці, і тих, для яких єдиною альтернативою станом на сьогодні є захоронення (наприклад, азбест).
 - Щодо небезпечних відходів, має бути встановлене спеціальне регулювання. Ці норми і стандарти передбачають усунення небезпечних речовин та визначають конкретні методи оброблення, які слід застосовувати до кожної з них їх. Це робиться, наприклад, у Данії, Франції, Нідерландах, Словенії та Швеції.
Найкращі практики: «Регулювання азбесту». В Польщі затверджена Програма очищення країни від азбесту на 2009-2032 роки²⁴.
Метою Програми є:
 - 1) видалення та утилізація виробів, що містять азбест;
 - 2) зменшення негативних наслідків для здоров'я, викликаних наявністю азбесту в Польщі;
 - 3) усунення негативного впливу азбесту на навколишнє середовище.
 Якщо аналізувати законодавчі акти України у сфері регулювання азбесту необхідно наголосити на тому, що у 2022 році був прийнятий Закон України «Про систему громадського здоров'я», відповідно до якого в технологічних процесах та під час здійснення будівельно-монтажних робіт на будь-яких об'єктах забороняється виробництво і використання азбесту незалежно від виду, а також азбестовмісних

²⁴ Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032 [Usuwanie azbestu - Ministerstwo Rozwoju i Technologii - Portal Gov.pl \(www.gov.pl\)](http://www.gov.pl)

виробів і матеріалів²⁵. Заходи безпеки і захисту від шкідливого впливу азбесту та азбестовмісних виробів і матеріалів визначаються в Державних санітарних нормах і правилах №339 від 29.03.2017 року²⁶.

- Встановлення податку на первинні матеріали також може вважатися ефективним інструментом, залежно від місцевої специфіки. Однак їх слід використовувати обережно, оскільки такі податки підвищують вартість будівництва без обов'язкового залучення бажаних переваг для навколишнього середовища чи економіки, особливо якщо вони призводять до імпорту/транспортування матеріалів із країн або регіонів, де такі податки не застосовуються (або ставки є нижчими).
- Найдоцільніше застосовувати декілька різних інструментів політики, ніж один. Податки на первинні матеріали та/або податки на гравій запроваджувались по всій Європі.

Найкращі практики: «Децентралізовані податки на пісок, гравій і камінь – приклад Італії»

Немає єдиної загальнодержавної ставки податку. Натомість кожен регіон застосовує різні ставки на рівні провінції і муніципальному рівні, за кубічний метр видобутого піску, гравію та каменю. Доходи від податків нараховуються муніципалітетам та законодавство передбачає, що вони призначені для «компенсаційних інвестицій» у місцях видобувної діяльності. Результати досліджень свідчать про те, що ефект податку на видобуток був дуже обмеженим, оскільки зазвичай є надто низьким (близько 0,41–0,57 євро/м³), щоб мати реальний вплив на попит.

- Рекомендується, щоб доходи від податків на сміттєзвалища були цільовими та використовувались для завдань, які безпосередньо спрямовані на просування та підтримку належної політики та практики управління відходами (наприклад, дезактивація місць, субсидувати будівельні перероблені матеріали). Такі доходи за жодних обставин не повинні повертатися до загального державного бюджету.

Установки для переробки

- Установки для переробки можуть бути як стаціонарні (якщо дозволяє простір), в т.ч. тимчасові, так і мобільні. На всі повинні бути відповідні дозволи, порядок видачі яких встановлюється державою. Незалежно від вибору між мобільними чи стаціонарними переробними установками, якість виробленої продукції повинна бути такою однаковою високої якості. Крім того, заводи з переробки повинні відповідати всім вимогам законодавства про навколишнє середовище, здоров'я та безпеку праці.
- Мобільні установки для переробки є характерними для інертних будівельних відходів, наприклад, бетону і цегли, а також асфальту. Переваги мобільних переробних установок – це зниження витрат на транспортування та прямий доступ до перероблених матеріалів на місці. Проте є фактори, які слід враховувати при прийнятті рішення щодо дозволів на такі мобільні установки, зокрема:
 - мобільні установки можна використовувати лише для подрібнення і магнітного відокремлення;
 - екологічні аспекти та вплив на здоров'я – пил, шум, вібрація, ризик нещасних випадків;
 - перспектива сусідства – відстань до житлових районів (пил, шум, вібрація, аварії);

²⁵ Закон України «Про систему громадського здоров'я» від 6 вересня 2022 року № 2573-IX [Про систему громадського здо... | від 06.09.2022 № 2573-IX \(rada.gov.ua\)](#)

²⁶ Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Державних санітарних норм і правил «Про безпеку і захист працівників від шкідливого впливу азбесту та матеріалів і виробів, що містять азбест» №339 від 29.03.2017 [Про затвердження Державних саніт... | від 29.03.2017 № 339 \(rada.gov.ua\)](#)

- викиди – мобільні переробні установки, як правило, працюють на дизельному паливі, тоді як стаціонарні установки працюють на електроенергії, що пов'язано з меншими викидами.

Реалізація обмежувальних заходів щодо захоронення

- Місцева влада повинна забезпечувати дотримання обмежувальних заходів щодо захоронення шляхом оперативного і ефективного реагування на заяви про незаконні сміттєзвалища, проведенням розслідування та повторної перевірки.
- Необхідно запровадити пропорційні санкції за незаконну діяльність в межах цілого ланцюга управління будівельними відходами (від незаконного захоронення до викидання на сміттєзвалище). Їх потрібно встановити на високих рівнях, щоб це був ефективний стримуючий фактор, особливо коли йдеться про небезпечні відходи.
- У випадку, якщо правозастосування є недостатньо ефективним, особливо щодо законодавства про небезпечні відходи та пов'язані з ними небезпеками і ризиками, потрібні вищі урядові рівні (регіональні, національні) втрутитися та поєднати це з виправними заходами, спрямованими на залучену місцеву владу.

Публічні закупівлі

- Органи влади на всіх рівнях можуть заохочувати використання матеріалів вторинної сировини. Європейська комісія визначила будівельний сектор як пріоритетний сектор для зеленого населення закупівлі вже давно. На національному та регіональному рівнях необхідно виконати ще низку заходів: як перший крок, запровадити стандарти використання перероблених матеріалів. Тоді попит на перероблені будівельні матеріали може зрости, наприклад, шляхом чіткого зазначення використання перероблених матеріалів у тендерній документації та подальше виконання положення.

Найкращі практики:

В регіоні Фландрії в Бельгії плани управління відходами та аудити перед знесенням є частиною контрактних документів публічних закупівель. У Болгарії організація-замовник публічної закупівлі проектно-будівельних робіт за законом має включити вимогу щодо використання перероблених будівельних матеріалів в критеріях відбору підрядників і в трудових контрактах. У Швеції власник майна має право вказати екологічні критерії для публічних закупівель. У Нідерландах прийнято добровільний, юридично необов'язковий кодекс встановлені, який може застосовуватися підрядниками та замовниками в публічних закупівлях.

- Використання будівельних матеріалів залежить від місцевої специфіки, зокрема, пропозиції та попиту на перероблені матеріали. Може бути корисно провести оцінку, щоб визначити, який метод є найбільш стійким застосуванням перероблених матеріалів. Наприклад, у Фландрії була нестача первинних матеріалів і, отже, були більші стимули для переробки будівельних відходів.

Підвищення обізнаності

- Органи влади повинні повідомляти всіх учасників про законодавчі вимоги до управління будівельними відходами. Однак водночас компанія, що здійснює діяльність у сфері будівництва чи ремонту зобов'язана аналізувати і дізнаватися про всі вимоги до відповідного процесу.
- Місцева влада може активно долучатися до співпраці в рамках цілого ланцюга управління відходами. Прикладами ініціатив співпраці є «платформи переробки» (або

установки передачі відходів) або віртуальні платформи (наприклад, веб-сайти), які об'єднують різні компанії для контакту між собою.

- Необхідно підвищувати цінність роботи з переробленими будівельними матеріалами та впевненість у них за допомогою відповідних інформаційних кампаній.
- Усі політичні та рамкові умови повинні передбачати відповідні стимули в узгодженому порядку, послідовно в усіх органах влади – від муніципалітетів, міст і регіонів до держави-члена ЄС.
- Консультації з усіма ключовими зацікавленими сторонами (включно з промисловістю та громадськими організаціями) на початку цього процесу є дуже важливими. Є багато способів і теми для консультацій: 1) дослідження існуючих практик та збір даних; 2) повідомлення про норми, правила та закони, що встановлені для перероблених будівельних матеріалів; 3) розробка інформаційної кампанії щодо якості вторинної будівельної сировини.
- Широку громадськість також можна залучити, стимулюючи виявлення фактів та звітування про незаконні сміттєзвалища. Наприклад, за допомогою додатків громадяни можуть фотографувати незаконні звалища діяльності та надсилати їх органам, відповідальним за контроль щодо дотримання встановлених правил.

3.2. ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

3.2.1. РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ ІЗ БУДІВЕЛЬНИМИ ВІДХОДАМИ ТА ВІДХОДАМИ ДЕМОНТАЖУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Останні дані, опубліковані урядом Великої Британії, свідчать про те, що обсяг будівельних та демонтажних відходів у Великобританії становить близько 120 мільйонів тонн щорічно²⁷, включаючи 13 мільйонів тонн невикористаного будівельного матеріалу. Введення в дію нового законодавства, запровадження нових технологій та практик у сфері переробки та повторного використання відходів, а також збільшення тиску громадськості – все це сприяє змінам у сфері управління відходами. Відповідальність за мінімізацію будівельних відходів та відходів знесення у Великій Британії лежить на замовниках, підрядниках, постачальниках та проєктувальниках (архітекторах/інженерах). У цьому документі аналізуються заходи та нормативно-правові акти щодо поводження із будівельними відходами та відходами демонтажу у Великій Британії.

У Великій Британії в галузі демонтажу та знесення існує багато регуляторних та технологічних актів, якими запроваджуються прогресивні інструменти і механізми. Метою цих інструментів є сприяння впровадженню практик сталого управління відходами в цій галузі.

1. *Правила знесення BS 6187 від 2011 року*²⁸

Цей британський стандарт стосується процесу демонтажу від його початку (через планування) до етапу безпосередньо виконання робіт. Стандарт BS 6187:1982 був оновлений у 2011 році, і ця версія суттєво удосконалена з урахуванням досягнень технологій та обладнання, які доступні для галузі демонтажу. Зокрема, у оновленій версії згаданого

²⁷ [UK statistics on waste - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)

²⁸ DEMOLITION CODE OF PRACTICE Client Information Sheet: Basic information on demolition and BS 6187; 2011 Code of Practice for full and partial demolition https://uploads-ssl.webflow.com/5fb48687b70e027e8ab9990a/604c00f7d6336953d7cd9f67_Demolition-Code-of-Practice-Client-Information-Sheet-1-compressed.pdf

стандарту враховано законодавчі акти з охорони праці та довкілля, такі як *Положення про конструкції та управління (CDM) від 2007*²⁹, *Положення про будівництво (здоров'я, безпека та благополуччя) від 1996*³⁰ та *Закон про захист навколишнього середовища від 1990 року*³¹. Даний стандарт є актом загальної дії і поширюється на всіх суб'єктів, включаючи замовників, що беруть участь у проєктах демонтажу (включаючи частковий демонтаж). Цей стандарт наголошує на відповідальності суб'єктів такої діяльності починаючи з етапу створення загального плану демонтажу до завершення здійснення такої діяльності. Стандарт забезпечує безпеку як для тих, хто займається процесом демонтажу, так і для тих членів громадськості, які можуть бути піддані впливу від дій із демонтажу.

Крайня редакція BS 6187 була розширена для охоплення цим стандартом етапів розробки та управління проєктами, попередньої оцінки майданчиків, попередньої оцінки ризиків, вимог захисту довкілля та збереження фасадів. Розглядаються у цьому стандарті різні техніки деконструкції, включаючи дії із переробки та вторинного використання відходів демонтажу і руйнації. Цей стандарт регулює питання охорони здоров'я тих, хто займається процесом демонтажу, а також членів громадськості, які можуть бути піддані впливу від виконання демонтажу.

2. Рекомендації Виконавчого органу з питань здоров'я та техніки безпеки «Здоров'я та безпека при роботі з демонтажу»³²

Виконавчий орган з питань охорони здоров'я та техніки безпеки (HSE)³³ створив рекомендації щодо охорони здоров'я та безпеки при роботі в будівництві. Цей документ, який наразі має робочу назву "Здоров'я та безпека при роботі з демонтажу", призначений для допомоги всім учасникам процесу демонтажу (від замовника і дизайнера до підрядників та окремих робітників) визначити основні причини нещасних випадків та захворювань, а також, пояснити, як усунути небезпеки та контролювати ризики для здоров'я людей і довкілля.

Ці рекомендації були розроблені разом з іншими відповідними нормативами та рекомендаціями для покращення діяльності в галузі демонтажу та деконструкції.

Ці рекомендації включають приписи стандартів BS6197-2011, Положення про конструкції та управління 2007 року (CDM) та ряд інших законів і рекомендацій, зокрема:

1. Закон про охорону праці від 1974 року.
2. Положення про управління охороною здоров'я та безпекою на роботі від 1999 року.
3. Положення про конструкції та управління від 2007 року.
4. Положення про будівництво (безпеку та благополуччя) від 1996 року.
5. Положення про надання та використання робочого обладнання від 1998 року.
6. Положення про регулювання речовин, небезпечних для здоров'я від 1999 року.
7. Положення про контроль азбесту на роботі від 1987 року.
8. Стандарт NSG 213 Вступ до основ азбесту.
9. Посібник HSG 210 Завдання по азбесту.
10. Стандарт HSG 189/2 Робота з азбестовим цементом.

²⁹ The Construction (Design and Management) Regulations 2007
<https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2007/320/contents/made>

³⁰ The Construction (Health, Safety and Welfare) Regulations 1996
<https://www.legislation.gov.uk/ukxi/1996/1592/contents/made>

³¹ Environmental Protection Act 1990 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/43/contents>

³² [Demolition Health and Safety Documents | HSE Docs](#)

³³ [HSE: Information about health and safety at work](#)

11. Стандарт HSG 189/1 Контрольовані техніки розбирання азбесту для робіт, що вимагають ліцензії.

12. Стандарт L28 Робота з ізоляцією з азбесту, азбестовим покриттям та азбестовою ізоляційною дошкою.

Ці рекомендації включають різні розділи, які включають такі аспекти, як:

1. Роль та відповідальність замовника, дизайнера, планувальника, головного підрядника, наглядача на майданчику та підрядників.
2. Підготовка до робіт з демонтажу, включаючи збір інформації, період тендера та планування робіт на майданчику.
3. Безпека робіт, включаючи безпечні системи роботи та нагляд за дотриманням правил техніки безпеки, дотриманням безпечних умов на майданчику виконання робіт.
4. Процеси та техніки, включаючи попередні дії, віддалений демонтаж, контрольований обвал, розбирання та частковий демонтаж.
5. Здоров'я та ризики;
6. Навчання та компетентність.

Згідно із згаданими рекомендаціями, здоров'я та безпека є найважливішими у будь-якій будівельній діяльності, особливо в секторі знесення. Пріоритетом виступає забезпечення застосування нових технологій, які допомагають працівникам проводити знесення дистанційно, що сприятиме мінімізації впливу на здоров'я та безпеку працівників. Зокрема, це дозволить ефективно застосовувати методи деконструкції, що дозволяють вибірково вилучати відходи демонтажу для повторного використання.

За цими рекомендаціями, уповноважені у цій сфері органи включають Агентство з навколишнього середовища, основним завданнями якого є забезпечення захисту довкілля в ході здійснення діяльності із демонтажу і знесення.

3. Екологічно-фіскальні механізми

У Британії існують численні екологічні механізми, які спрямовані на зменшення кількості відходів, що утворюються в ході будівництва і знесення.

Серед екологічно-фіскальних механізмів, можна згадати «податок сміття». Цей податок був введений ще 1 жовтня 1996 року. Для діяльності із будівництва і знесення такий податок слугує стимулом для здійснення заходів із повторного використання відходів, що утворюються в ході такої діяльності, зменшення кількості відходів в цілому.

Звільнення від сплати цього податку передбачено для відходів днопоглиблення, мінеральних відходів шахт і кар'єрів, а також відходів, що утворюються від діяльності з очищення забруднених ділянок. Винятки також стосуються відходів, які згодом використовуються в ході рекультивації звалищ або заповнення колишніх кар'єрів. Це забезпечує стимул для зменшення кількості відходів, які відправляються на сміттєзвалища, і збільшення частки відходів, управління якими здійснюється на вищих рівнях ієрархії поводження з відходами.

Варто зазначити, що у Великій Британії існують чітко визначені ставки цього податку. Наприклад, стандартна ставка складала, станом на квітень 2020 року, 94.15 фунтів стерлінгів за тону нешкідливих відходів.

Ще одним екологічно-фіскальним механізмом є збір за використання мінеральних ресурсів, який був введений у 2000 році Міністерством фінансів для підвищення рівня

використання вторинних та перероблених матеріалів з низького до високого. Наразі вартість збору становить близько £2.00 за тонну для первинних матеріалів. Вторинні та перероблені матеріали не підлягають оподаткуванню, що сприяє розвитку ринку перероблених товарів та матеріалів.

4. Стратегія управління відходами від 2007 року³⁴

Ця стратегія описує бачення британського уряду щодо кращого управління відходами та ресурсами. Вона визначає зміни, необхідні для досягнення більш стійкого розвитку. Стратегія підкреслює, що проблема великої кількості відходів повинна бути вирішена шляхом розриву зв'язку між економічним зростанням та збільшенням кількості відходів

Основна теза цієї стратегії: "де виникають відходи, ми повинні все більше використовувати їх справедливо - через переробку, компостування або використання як палива". Стратегія визнає потребу розвивати нові і міцні ринки для перероблених матеріалів. Пропонована стратегією програма дій сприяє зростанню показників переробки, допомагає розвивати ринки та використання вторинних матеріалів, сприяє інтегрованому підходу до використання ресурсів. Стратегія визначає будівельну індустрію як пріоритетний сектор реформування, головно - через обсяг утворюваних відходів та кількість ресурсів, що використовуються.

5. Стратегія для сталого будівництва³⁵

"Стратегія для сталого будівництва" - це спільна ініціатива представників промисловості та уряду, спрямована на досягнення переваг як для будівельної галузі, так і для широкої економіки. У тексті цієї стратегії є розділ, присвячений відходам, з загальною метою зменшення відходів від будівництва, демонтажу та викопувальних робіт, відправлених на сміттєзвалище. У рамках цієї стратегії Національна федерація демонтажних компаній зобов'язалася встановити ціль щодо відмови від вивезення на сміттєзвалище відходів від демонтажу.

6. Плани управління відходами на будівельних майданчиках³⁶

Плани управління відходами на будівельних майданчиках (Site Waste Management Plans, SWMPs) є юридичною вимогою для проєктів (вартість яких перевищує £300,000) з будівництва, демонтажу та реконструкції в Англії. Вказані плани стосуються проєктів, початих у період з квітня 2008 року. Однією із цілей цих планів, відповідно до рекомендацій, наданих Міністерством навколишнього середовища, продовольства та сільського розвитку, є "покращенні ефективності використання матеріалів, шляхом сприяння екологічному використанню будівельних матеріалів і запровадженню методів, що дозволять мінімізувати кількість відходів, що утворюються, сприяють повторному використанню, переробці відходів будівництва, демонтажу та деконструкції".

Впровадження SWMPs сприяє впровадженню практики мінімізації відходів та належного управління ними, а його використання на майданчику може генерувати як екологічні, так і фінансові заощадження протягом діяльності з будівництва, демонтажу та деконструкції. Дані плани, зокрема, передбачають ведення чіткого і детального обліку відходів, що утворюються в ході здійснення такої діяльності (речовин і компонентів, що

³⁴ Waste Strategy for England 2007 [Waste Strategy for England 2007 Cm 7086 \(publishing.service.gov.uk\)](http://publishing.service.gov.uk)

³⁵ STRATEGY FOR SUSTAINABLE CONSTRUCTION strategy-for-sustainable-construction.pdf

³⁶ Site Waste Management Plans Regulations [Site waste management plan SWMP - Designing Buildings](http://Site%20waste%20management%20plan%20SWMP%20-%20Designing%20Buildings)

входять до складу утворених відходів), ведення обліку і документування заходів, вжитих в цілях переробки і повторного використання таких відходів.

7. *Стандарт для сталого житла*³⁷

Стандарт для сталого житла (Code for Sustainable Homes, CSH) застосовується в Англії, Уельсі та Північній Ірландії, але не застосовується в Шотландії. Він вимагає, щоб Плани управління відходами на будівельних майданчиках (SWMPs) передбачали ціль, що полягає у повторному використанні відходів. Мінімізація будівельних відходів оцінюється згідно двох кредитів як частина загальної системи оцінювання безпечності об'єкта. Вимоги передбачають підтвердження зобов'язання зменшити будівельні відходи та мінімізувати кількість відходів, що вивозяться на сміттєзвалища. Для виявлення відповідності діяльності цим стандартам потрібно заповнити два контрольні листи (так звані «checklists 2b, 2c») з технічного керівництва CSH. Згідно із даним стандартом, попередні аудити до демонтажу від [BRE](#) можуть виступати достатнім доказом того, що суб'єктом господарювання здійснюються достатні заходи зі зменшення кількості відходів від демонтажу на майданчику, максимальна кількість відходів підлягає переробці або повторному використанню (наприклад, на цьому ж майданчику), а не вивозиться на сміттєзвалище.

Отже, законодавчі та фіскальні заходи є основними механізмами для зменшення кількості будівельних відходів та відходів демонтажу, знесення у Великобританії, які прямо пов'язані зі зростанням податку на сміття, збільшенням вартості утилізації відходів та вимогами відповідності затвердженим на державному рівні стандартам. Реалізація ідей та принципів щодо мінімізації будівельних відходів, відходів демонтажу та знесення неможлива без комплексної зміни підходу до здійснення відповідних робіт. Новий підхід, який намагається впровадити Велика Британія, полягає у врахуванні необхідності зменшення відходів будівництва чи демонтажу ще на етапі планування. На цьому ж етапі пропонується розробляти стратегії з переробки і повторного використання матеріалів, утворених в ході планованої діяльності.

3.2.2. ПРАКТИКА ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ БУДІВНИЦТВА І ЗНЕСЕННЯ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Дослідження у галузі екологічного управління³⁸ (надалі - ЕУ) свідчать про необхідність контролю за забрудненням довкілля та раціонального використання ресурсів для досягнення сталого розвитку. Одним із ключових аспектів ЕУ, спрямованим на відокремлення зв'язку між забрудненням довкілля та рівнем економічного розвитку, є ефективне управління відходами. У цьому контексті будівельна галузь [визнається ключовою](#) через екологічні та соціальні впливи на кожному етапі "циклу життя" будівництва: від видобутку сировини, обробки, будівництва, знесення та вторинної переробки до остаточної утилізації. Такі роботи як розкопки, будівництво, прибирання майданчика, знесення, дорожні роботи та реконструкція будівель, [є основними джерелами утворення відходів у будівельній галузі](#). Внесок будівництва, знесення та розкопок у загальний обсяг відходів у будь-якій розвиненій економіці [становить від 10 до 40 %](#). Високий рівень утворення відходів будівництва і знесення [створює численні проблеми](#): значні витрати земельних ресурсів для розміщення сміттєзвалищ; забруднення довкілля небезпечними речовинами; марнування природних ресурсів та збільшення вартості будівельних проєктів. Тому управління відходами

³⁷ Code for Sustainable Homes

[Code for Sustainable Homes: Technical Guide, November 2010 \(publishing.service.gov.uk\)](#)

³⁸ [\(PDF\) INVESTIGATING THE EXTENT TO WHICH WASTE MANAGEMENT LEGISLATION AFFECTS WASTE MANAGEMENT PRACTICES WITHIN THE UK CONSTRUCTION INDUSTRY \(researchgate.net\)](#)

будівництва і знесення стало визнаною проблемою світового масштабу. Однією з основних тем для критики будівельної галузі є надмірне споживання цією галуззю глобальних ресурсів, що покладає на неї тиск для зменшення надмірної залежності від природних ресурсів. Поширення принципів ЕУ разом із завданнями сталого розвитку призвело до тиску на галузь для прийняття відповідних заходів з покращення екологічної продуктивності будівельної галузі. Парадигма сталого розвитку визначає розвиток законодавства та політики у галузі управління відходами з 1980-х років і призвела до впровадження підходів, які об'єднують три виміри сталості: соціальний, економічний та екологічний.

У цьому розділі розглянемо практичні аспекти застосування відповідного «відходного» законодавства на практиці, способи та шляхи врегулювання проблемних питань у сфері поводження із відходами будівництва і знесення у Великій Британії.

Згідно зі статистикою Відділу охорони довкілля, харчів та сільського господарства (далі - [Defra](#)), у 2018 році близько третини (62 %) від усіх відходів у Великобританії становили відходи будівництва і знесення. Натомість, показник побутових відходів – 12 %. У 2018 році у Великобританії було вироблено 67,8 мільйонів тонн (90 %) ненебезпечних відходів будівництва і знесення.

Будівельні компанії, які об'єднують спеціалістів у сфері будівництва, таких як будівельники, плиточники, сантехніки, штукатурки та інші, несуть визначену на законодавчому рівні відповідальність згідно із чинним у Великобританії Законом про відходи, Правилами щодо небезпечних відходів та Законом про охорону навколишнього природного середовища. Ця відповідальність полягає у зобов'язанні підприємств виробляти, зберігати, транспортувати та утилізувати свої відходи без будь-якої шкоди для довкілля. Це вважається їхнім обов'язком перед довкіллям.

Нагадуємо, що будівельні відходи, за законодавством Великобританії, визначаються як будь-який матеріал чи речовина, що виникає внаслідок будь-якої форми будівельних робіт та видаляється. Ці відходи можуть бути сумішшю залишкових матеріалів, що виникають в результаті:

1. Будівництва.
2. Знесення.
3. Екскавації.
4. Реконструкції.
5. Ремонту.
6. Дорожніх робіт.
7. Здійснення благоустрою території.
8. Очищення будівельної площі.

Вони включають в себе різноманітні матеріали, частину з яких можна переробити, використовувати повторно, а частину - ні. Крім того, є відходи, які є небезпечними за своєю природою. Згідно із позицією органів влади Великобританії, відходи стають небезпечними, коли вони містять речовини, які шкідливі для здоров'я людини або довкілля, хоча можуть і не завдавати негайного (швидкого) шкідливого впливу.

Декілька прикладів небезпечних відходів:

1. Азбест.
2. Акумулятори.
3. Хімікати, такі як тонер для принтера.
4. Пестициди.

5. Розчинники.

Відходи будівництва та інші будівельні відходи завжди були складними для утилізації, оскільки ці відходи часто є дуже важкими та складними для транспортування. Це означає, що витрати на утилізацію будівельних відходів можуть бути досить значними. На жаль, це може призвести до нелегальної утилізації будівельних відходів недобросовісними підприємцями.

Згідно зі звітом Defra, у 2018-2019 роках було зафіксовано 56 000 випадків нелегального вивезення відходів будівництва і знесення³⁹.

Крім того, існують суворі обмеження та тарифи за кількість відходів будівництва і знесення, які можуть бути утилізовані на місцевих центрах переробки побутових відходів.

Таким чином, питання утилізації відходів будівництва і знесення у Великобританії стоїть досить гостро. Тож, які є легітимні рішення для будівельних відходів, які не можуть бути використані або перероблені на місці?

Складність законодавства, враховуючи екологічні та економічні аспекти, безпосередньо впливає на те, як підприємства видаляють та утилізують такі відходи. Найпопулярніший у Сполученому Королівстві спосіб утилізації будівельних відходів – це використання спеціалізованої компанії з утилізації відходів, яка має ліцензію разом із Сертифікатом реєстрації відповідно до Законодавства про відходи, отриманим від Агентства навколишнього середовища. Більшість з них забезпечують переробку небезпечних матеріалів, уникаючи при цьому вивезення таких відходів на сміттєзвалища.

За умови використання спеціалізованої компанії для утилізації відходів, законодавством Сполученого Королівства передбачається, що для кожного переміщеного вантажу відходів будівництва і знесення поза межі будівельного майданчику повинна надаватися відомість про передачу відходів (у Британії її позначають так – WTN).

Відомість про передачу відходів – це документ, що використовується для реєстрації відходів від однієї сторони до іншої та містить таку інформацію⁴⁰:

1. Опис відходів, їхня кількість чи вага, тверді, рідкі.
2. Підтвердження того, що суб'єкт, який передає відходи, виконав свої обов'язки із застосування ієрархії відходів, визначеної в регламенті 12 Закону про відходи.
3. Дата, час та адреса передачі.
4. Ім'я, адреса та підпис передавача (особа чи організація, яка передає відходи) та код реєстрації юридичної особи.
5. Ім'я, адреса та підпис отримувача (особа чи організація, яка приймає відходи), їхня роль (наприклад, вантажоперевізник, посередник, обробник) та їхній номер ліцензії, що надає їм право здійснювати цю діяльність.
6. Відомості про передачу відходів повинні зберігатися протягом щонайменше 2 років і мають надаватися на вимогу інспекторів докілья або органів місцевого самоврядування.

Чинними також є норми, відповідно до яких будь-які відходи, вироблені підприємством, що передаються на переробку чи утилізацію, повинні бути класифіковані за допомогою так званого «коду ЄЕК». Цей код повинен бути включений у відомість про передачу відходів. Код ЄЕК – це код, який використовується для ідентифікації відходів,

³⁹ Independent review into serious and organised crime in the waste sector [Independent review into serious and organised crime in the waste sector \(publishing.service.gov.uk\)](https://www.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/681111/independent-review-into-serious-and-organised-crime-in-the-waste-sector.pdf)

⁴⁰ Construction Waste Disposal [Construction Waste Disposal | Different types, managing & reducing waste \(cpdonline.co.uk\)](https://www.epdonline.co.uk/construction-waste-disposal/)

перерахованих в Європейському каталозі відходів. Європейський каталог відходів складається приблизно з 650 кодів, розділених на 20 розділів.

Кожен розділ каталогу розділений на категорії. Код ЄЕК складається з шести цифр. Зірочка поруч із кодом позначає, що відходи вважаються небезпечними, наприклад, відходи ізоляції, що містять азбест, є небезпечними і позначаються кодом ЄЕК - 17-06-01*⁴¹.

Код ЄЕК надає стандартизований опис різних видів відходів, що дозволяє ефективно реєструвати та контролювати відходи. Класифікація відходів допомагає визначити найбільш придатний процес обробки. Основна мета ідентифікації та дотримання визначених опцій пересування та управління відходами – це запобігання шкоді людям і довкіллю.

Усі надійні компанії з утилізації відходів зазвичай надають своїм клієнтам відомості про передачу відходів та документи, що підтверджують утилізацію. Найчастіше, така діяльність здійснюється у співпраці з ліцензійними утилізаційними центрами.

Для менших обсягів відходів будівництва і знесення забудовники та підрядники можуть розглядати можливість оренди контейнера для видалення відходів. Проте при виборі цієї опції важливо враховувати деякі аспекти. По-перше, існують певні відходи будівництва і знесення, які заборонено усувати таким чином.

До них належать⁴²:

1. Азбест.
2. Акумулятори.
3. Електроприлади та обладнання.
4. Люмінесцентні лампи.
5. Холодильники, морозильні камери та кондиціонери.
6. Газові балончики та газові балони.
7. Небезпечні та токсичні матеріали.
8. Рідини.
9. Масло, бензин, дизель.
10. Фарба та банки з фарбою.
11. Гіпсокартон.

По-друге, у випадку, якщо такий контейнер розміщується на громадській території (часто біля дороги, тому називається «дорожнім контейнером»), а не на приватній території, для його розміщення знадобиться дозвіл на оренду контейнера від місцевої влади.

Така процедура має бути здійснена перед доставкою та встановленням контейнера і, як правило, виконується компанією, яка надає такі контейнери в оренду. Дозволи на використання контейнерів коштують додаткових коштів, а процедура їхнього отримання триває кілька днів. Якщо розміщення контейнерів планується у зоні контрольованого паркування (CPZ), знадобиться отримання рішення про призупинення режиму зони контрольованого паркування (CPZ), окрім отримання дозволу на оренду контейнера.

Існують кілька правил безпеки, які застосовуються до контейнерів. Правила відрізняються в залежності від того, у якій частині Великобританії здійснюється досліджувана діяльність, тому у випадку встановлення контейнера найкраще звернутися до відповідної місцевої влади або Виконавчого органу з питань охорони праці та безпеки (HSE), щоб дізнатися деталі в цій частині. Однак у переважній більшості випадків для розміщення таких контейнерів потрібно забезпечити освітлення та накриття контейнера на ніч.

⁴¹ [EWC Code 17 06 05* - Your Dsposal](#)

⁴² [Concepts for Reuse and Recycling of Construction and Demolition Waste \(dtic.mil\)](#)

Крім того, контейнери повинні мати відповідне позначення, щоб робітники знали, що можна та не можна викидати в кожен контейнер. Робітникам слід забезпечити відповідні засоби індивідуального захисту для зменшення ризиків нещасних випадків та травм. Цей обов'язок покладається на орендаря контейнера.

Згідно із законодавством Великої Британії, перед будівельними компаніями законодавчо поставлено вимогу вести управління своїми відходами відповідно до ієрархії відходів. Вказана ієрархія передбачає високий пріоритет запобігання утворенню відходів взагалі. Коли відходи виникають, надається пріоритет їхній підготовці до повторного використання, потім переробці, відновленню та, наостанок, утилізації.

Підхід до ієрархії відходів у Великобританії⁴³ виглядає таким чином:

1. Зменшення кількості утворюваних відходів, використовуючи заходи запобігання їхнього утворення, такі як зменшення використання матеріалів у дизайні та виробництві, тривале використання продуктів, використання меншої кількості небезпечних матеріалів.
2. Повторне використання матеріалів, щоб уникнути утворення відходів, перевіряючи, чи можна очистити, відремонтувати або відновити цілі предмети або запчастини.
3. Переробка матеріалів, якщо такі матеріали не можуть бути повторно використані.
4. Застосування практики відновлення. Це включає анаеробний покроковий розклад, газифікацію та піроліз, які виробляють енергію (паливо, тепло та електроенергію) та матеріали з відходів, частково для відновлення земель.
5. Останній крок – утилізація. Тобто, використання сміттєзвалищ та спалювання без відновлення енергії (найменш бажаний варіант).

Всі будівельні компанії мають обов'язок щодо управління відходами згідно з розділом 34 Закону про охорону довкілля від 1990 року. Вагомою у цьому процесі є роль Планів управління відходами на будівельних майданчиках (надалі – SWMP), які визначають порядок здійснення перевезень та утилізації відходів на всіх етапах будівельного проєкту.

SWMP є свого роду планом, який деталізує кількість та тип відходів, що будуть утворюватися на будівельному майданчику, та як вони будуть повторно використовуватися, перероблятися або утилізуватися. План оновлюється протягом процесу будівництва для реєстрації управління відходами та демонстрації того, що будь-які матеріали, які не можуть бути повторно використані або перероблені, утилізуються на майданчику, який відведено для таких цілей згідно із чинним законодавством.

Загальний аналіз практики поводження з відходами будівництва і знесення у Великобританії свідчить про системний та ефективний підхід до управління цими процесами з урахуванням європейських стандартів, зокрема, ієрархії поводження з відходами, прозорості, чіткості та контролю за всіма стадіями поводження з відходами будівництва та руйнації. Активна політика стимулювання інновацій, а також співпраця між різними суб'єктами діяльності управління відходами є ключовими чинниками, що сприяють зменшенню відходів, збереженню ресурсів та покращенню стану довкілля. Видається, варто врахувати ці позитивні приклади при формулюванні та впровадженні стратегій управління відходами будівництва, знесення та руйнації в Україні для досягнення цілей сталого розвитку й підвищення якості життя громадян.

4. ПРОПОЗИЦІЇ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.

⁴³ Guidance on applying the Waste Hierarchy [Waste hierarchy guidance \(publishing.service.gov.uk\)](https://www.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/614222/waste-hierarchy-guidance.pdf)

Проаналізувавши положення діючих нормативно-правових актів України щодо управління відходами руйнації, можна зробити нижченаведені висновки і пропозиції.

Загалом в Україні створена законодавча основа щодо управління відходами руйнації, однак необхідне додаткове підсилення інструментами, які сприятимуть реальному дотриманню встановлених правил.

В цій частині виокремлені ті моменти, що потребують внесення змін, доповнень чи уточнень до чинних в Україні нормативно-правових актів для більш ефективного регулювання процесу управління відходами руйнації.

№	Аспекти	Опис	Пропозиція
1	Поняття «відходи руйнації»	<p>В Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків (надалі - "Порядок") передбачено визначення відходів руйнації. Проте в рамковому Законі України "Про управління відходами" це поняття відсутнє.</p> <p>Враховуючи масштаби руйнувань, які спричиняє російська збройна агресія на території України, та ймовірність завдання руйнувань в подальшому, питання відходів руйнації потребує особливого регулювання.</p>	<p>Передбачити окреме поняття "відходи руйнації" та його визначення в рамковому законі "Про управління відходами".</p>
2	Відповідність чинному законодавству	<p>Станом на сьогодні Порядок не відповідає чинному Закону України «Про управління відходами», використовуються поняття, передбачені в Законі України «Про відходи» від 05.03.1998 року (поводження з відходами, утилізація, знешкодження тощо), а також містяться посилання на нечинний закон, зокрема, в</p>	<p>Привести Порядок у відповідність до чинного Закону України "Про управління відходами", узгодити всю термінологію, замінити відсилання на новий Закон.</p>

		частині управління небезпечними відходами.	
3	Строк застосування Порядку	<p>Порядок застосовується під час виконання комплексу відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій <u>під час воєнного стану та у відбудовний період</u> (протягом 90 календарних днів після припинення або скасування на території України воєнного стану).</p> <p>Якщо протягом 90 календарних днів після припинення або скасування на території України воєнного стану власником відходів не здійснено заходів управління відходами руйнації, уповноважений орган приймає рішення щодо подальших дій з такими відходами з урахуванням положень Цивільного кодексу України та інших законів. Це положення не чітке, незрозуміло, яким чином Цивільний кодекс регулюватиме такі відносини.</p>	<p>Необхідно врегулювати належним чином питання подальших дій щодо відходів руйнації, які залишатимуться після закінчення строку дії Порядку.</p> <p>Доцільно залишити Порядок чинним на довший період, або вказати в ньому умови управління відходами руйнації після закінчення його строку.</p>
4	Право власності на відходи руйнації та суб'єкти відповідальності	<p>Чітко не визначено право власності на відходи руйнації.</p> <p>Передбачено, що організація управління відходами руйнації може здійснюватися або власником власником/управителем об'єкта, в результаті пошкодження (руйнування) якого утворилися такі відходи, або власником чи користувачем земельної ділянки, в межах якої такі відходи розміщені; або уповноваженим органом на</p>	<p>Доцільно визначити єдиного відповідального за управління відходами руйнації - уповноважений орган, тобто, виконавчий орган сільської, селищної, міської ради (військова адміністрація населеного пункту (населених пунктів) - у разі її утворення відповідно законодавства).</p> <p>Однак власники об'єктів, що зазнали руйнувань, можуть долучатися до управління</p>

		<p>територіях загального користування.</p> <p>Якщо ж ідеться про об'єкт, який має декілька власників, яким чином покласти відповідальність на них всіх за управління відходами руйнації, якщо деякі, наприклад, евакуювалися з будинку.</p>	<p>відходами руйнації, якщо мають таку можливість. При цьому зобов'язані дотримуватися всіх правил, що встановлені в Порядку.</p>
5	Порядок подання і розгляду заяв про відходи руйнації	<p>Передбачається, що уповноважений орган здійснює виявлення та облік відходів руйнації, зокрема, на підставі заяв від громадян, юридичних осіб тощо.</p> <p>Проте на практиці представники уповноважених органів можуть відмовити приймати заяви, наприклад, якщо особи не присутні особисто.</p>	<p>Доцільно передбачити додаткові умови щодо порядку подання зацікавленими особами заяв і відповідного розгляду уповноваженими органами.</p> <p>Зокрема, можливість звернутися до уповноважених органів за допомогою телефонного зв'язку чи електронної пошти.</p>
6	Облік відходів руйнації	<p>У відповідних пунктах Порядку в частині обліку відходів слово «зобов'язаний» не зазначається. Більше того, загалом Порядок рекомендує виконання вказаних в ньому дій.</p> <p>Якщо ж не встановлений обов'язок уповноважених органів щодо ведення обліку відходів руйнації, не всі будуть виконувати цю рекомендацію – як наслідок, неможливо буде зібрати дані про всю кількість відходів руйнації.</p>	<p>Передбачити обов'язковість ведення обліку відходів руйнації уповноваженими органами.</p> <p>Крім цього, необхідно визначити також методологію розрахунку кількості утворених відходів руйнації з метою узгодженого підходу на всій території України.</p>

7	<p>Сортування відходів руйнації, подрібнення</p>	<p>Порядок передбачає, що сортування відходів руйнації має здійснюватися на місці, якщо це можливо, під час розчищення територій. Після цього відходи руйнації підлягають перевезенню або на існуючі об'єкти з оброблення відходів, або в місця тимчасового зберігання, до яких Порядком встановлені певні вимоги.</p> <p>І лише у місцях тимчасового зберігання відходів дозволено здійснення операцій з оброблення (перероблення) основних компонентів відходів руйнації (будівельні конструкції, віконні та дверні блоки тощо).</p> <p>Однак в складі відходів руйнації завжди будуть і небезпечні відходи, які обов'язково мають бути виявлені і роздільно зібрані саме під час розчищення території, а не на об'єкті оброблення відходів.</p> <p>Перевезення небезпечних відходів разом з тими відходами, що не є небезпечними, на об'єкти оброблення, є економічно не вигідно, а також не екологічно.</p> <p>Крім цього, на практиці в місці утворення відходів руйнації можуть виконуватися деякі роботи, наприклад, з подрібнення будівельних відходів для зменшення обсягів відходів, і, відповідно, зменшення логістичних навантажень.</p> <p>Залежно від обставин (площа території, ризик впливу на здоров'я навколишніх</p>	<p>В законодавстві доцільно передбачити обов'язкове виявлення та роздільне збирання небезпечних відходів в місці утворення відходів руйнації.</p> <p><i>(Детальніше про небезпечні відходи в наступному пункті).</i></p> <p>Щодо інших відходів, які не є небезпечними, також необхідно передбачити сортування в місці утворення, його можливо здійснювати паралельно з виявленням небезпечних відходів.</p> <p>За рішенням комісії обстеження, що повинна бути створена у складі уповноваженого органу із залученням представників будівельної галузі чи інших фахівців, які мають відповідну кваліфікацію щодо визначення доцільності подрібнення чи інших дій щодо відходів руйнації, які не є небезпечними, на місці утворення відходів за допомогою спеціальної мобільної техніки.</p> <p>Доцільно, щоб рішення комісії було прийняте за результатами детального обстеження відходів руйнації в частині придатності відходів до повторного використання чи переробки, з метою запобігання потрапляння небезпечних відходів в їхній склад.</p>
---	---	---	--

		<p>мешканців) виконання робіт з повторного використання чи переробки на місці має економічні переваги.</p>	
8	<p>Особливі умови управління небезпечними відходами</p>	<p>Щодо небезпечних відходів, Порядок передбачає, що якщо під час розчищення території чи демонтажних робіт будуть виявлені небезпечні відходи, управління такими відходами «повинне здійснюватися відповідно до ст. 34 Закону України «Про відходи». В цьому положенні міститься посилання на положення закону, що вже втратив чинність. Очевидно, варто самостійно звернутися до чинного Закону України «Про управління відходами», і під час управління відходами руйнації, в складі яких будуть виявлені небезпечні відходи, враховувати положення Розділу IV НЕБЕЗПЕЧНІ ВІДХОДИ (ст. 27-29).</p> <p>Проте так не повинно бути, оскільки небезпечні відходи потребують особливої уваги.</p> <p>Порядок виокремлює деякі вимоги щодо збирання та складування лише азбестовмісних відходів (зокрема, використання засобів індивідуального захисту).</p>	<p>Необхідно в окремій частині Порядку детально визначити порядок дій щодо управління небезпечними відходами в складі відходів руйнації.</p> <p>Доцільно навести в Порядку приклади небезпечних відходів, що можуть найчастіше траплятися в складі відходів руйнації, та визначити алгоритм дій від виявлення до передачі на утилізацію відповідним суб'єктам господарювання у сфері небезпечних відходів.</p> <p>Виявлення небезпечних відходів повинно бути здійснене в максимально короткий період (доцільно визначити конкретну кількість днів) після виконання невідкладних робіт згідно з Порядком виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд. Для цього варто залучати відповідних фахівців у сфері управління відходами. Виявлені небезпечні відходи повинні бути поміщені у відповідні контейнери, що закриваються. Якщо немає можливості передати такі небезпечні відходи суб'єктам господарювання у сфері управління небезпечними відходами, забезпечити перевезення на місця тимчасового зберігання і унеможливити доступ осіб, які не мають права на управління небезпечними відходами.</p>

			Крім цього, для розчищення території, під час яких здійснюється сортування, необхідно встановити загальну вимогу виконання таких робіт із використанням засобів індивідуального захист (спеціальний одяг, захисні окуляри, рукавиці тощо), не лише щодо азбестовмісних відходів.
9	Вимоги щодо повторного використання будівельних відходів	<p>Порядок передбачає, що уповноважений орган зобов'язаний вживати заходів щодо повторного використання основних компонентів відходів руйнації під час реалізації проектів будівництва, щодо яких він є замовником будівництва, та сприяти використанню відходів від руйнувань іншими замовниками будівництва. Тобто, йдеться про будівельні відходи.</p> <p>Це дуже загальне зобов'язання, яке потребує деталізації.</p> <p>Зокрема, відсутні чіткі вимоги до використання перероблених будівельних відходів при виробництві нової будівельної продукції.</p>	<p>Доцільно розробити національний стандарт щодо механізмів повторного використання та переробки будівельних матеріалів.</p> <p>Обов'язково необхідно встановити вимогу щодо проведення перевірки перероблених будівельних матеріалів на вміст небезпечних речовин, і загалом на предмет якості для використання в новій будівельній продукції. Для цього доцільно встановити вимогу проведення акредитованих лабораторних досліджень.</p> <p>Доцільно розробити уніфікований детальний каталог перероблених будівельних матеріалів із зазначенням їхнього складу і технологій виробництва.</p>
10	Стимулювання повторного використання та переробки	<p>Станом на сьогодні повторне використання, зокрема, перероблених будівельних відходів, ніяким чином не заохочується, крім загальних формулювань в законодавстві.</p> <p>Більше того, перероблені будівельні матеріали мають достатньо високу вартість у порівнянні з первинними</p>	<p>Одним із механізмів стимулювання повторного використання є встановлення цільових показників щодо використання перероблених будівельних матеріалів в новій будівельній продукції.</p> <p>Проте паралельно необхідно запроваджувати податкові пільги або субсидії для підтримки</p>

		<p>природними матеріалами, що суттєво стримує розвиток ринку перероблених будівельних матеріалів.</p>	<p>повторного використання, а також додаткові податки/збори на первинні природні матеріали.</p> <p>Поєднання обмежень на захоронення відходів і високі податки на захоронення також повинні бути запроваджені як ефективні стимули. Зокрема, вищі податки на захоронення повинні бути встановлені щодо відходів, які можуть бути перероблені, а нижчі – щодо інертних відходів, які не підлягають переробці, і тих, для яких єдиною альтернативною станом на сьогодні є захоронення (наприклад, азбест).</p> <p>Доцільно, щоб податки на захоронення були цільовими та використовувалися для завдань, які безпосередньо спрямовані на просування та підтримку належної політики та практики управління відходами.</p>
11	Відповідальність за порушення правил управління відходами	<p>В Порядку відсутні положення про будь-яку відповідальність щодо управління відходами руйнації.</p> <p>Проте виникають певні протиріччя – якщо Порядок рекомендує вживати вчиняти визначені дії по управлінню відходами руйнації, то немає підстав застосовувати будь-яку відповідальність через відсутність чітких зобов'язань.</p> <p>Навіть якщо була б можливість застосувати відповідальність до посадових осіб уповноважених органів, варто звернутися, наприклад, до КУпАП: ст. 82 «Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації,</p>	<p>Необхідно передбачити чітку відповідальність і, відповідно, визначати суб'єктів такої відповідальності, за порушення правил управління відходами руйнації (облік, вивезення відходів руйнації на існуючі полігони/сміттєзвалища, невиконання вимог щодо повторного використання/переробки тощо).</p> <p>Також важливо, щоб передача відходів на переробку чи інші дії з управління відходами здійснювалася лише тим підрядникам, які мають на це відповідні дозволи, ліцензії, - за це також повинна бути встановлена відповідальність.</p>

		<p>знешкодження, видалення або захоронення» передбачає, що за порушення вимог щодо вказаних дій може бути накладений штраф на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тобто, це штраф в розмірі від 850 грн. до 1700 грн.</p> <p>Ст. 82-4 КУпАП «Змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу» передбачає штраф на посадових осіб від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p>Враховуючи розміри штрафів, що могли би бути застосовані, виникає ризик недотримання вимог до управління відходами, в т.ч. руйнації, оскільки дешевше заплатити штраф, ніж належним чином збирати, сортувати, перевозити, обробляти відходи, і захоронювати там, де зручно, без будь-яких дозволів.</p> <p>Встановлюючи обов'язки для уповноваженого органу повторно використовувати основні компоненти відходів руйнації, жодної відповідальності за недотримання цього голослівного "обов'язку" не встановлено.</p>	<p>Доцільно передбачити високі штрафи за вивезення відходів руйнації на несанкціоновані сміттєзвалища.</p>
--	--	--	--

12	Взаємодія між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування	Не всі органи місцевого самоврядування мають достатньо ресурсів, як фінансових, так і технічних, щоб ефективно виконувати положення Порядку.	Доцільно передбачити алгоритм взаємодії між центральними органами влади і місцевою владою, та відповідні форми взаємодії: фінансова допомога, технічна підтримка, наприклад, залучення висококваліфікованих фахівців, а також інформаційна, коли представники місцевої влади отримують конкретні рекомендації щодо управління відходами руйнації у відповідній місцевості.
13	Підвищення обізнаності щодо управління відходами руйнації	<p>Станом на сьогодні населення та уповноважені органи потребують детальної інформації про правила сортування, можливості повторного використання та переробки, та інші правила, що визначені в Порядку.</p> <p>Першочергово таку інформацію повинні отримати органи місцевого самоврядування, оскільки багато з яких не до кінця розуміють, яким чином реалізовувати процес управління відходами руйнації.</p> <p>Відповідно, після таких роз'яснень населення також матиме можливість краще розуміти всі тонкощі управління відходами руйнації.</p>	<p>Доцільно передбачити проведення інформаційної кампанії відповідними центральними органами влади для представників місцевої влади, що залучена до дій з управління відходами руйнації, зокрема, у формі деталізованих інструкцій щодо управління відходами.</p> <p>На основі таких інструкцій уповноважені органи місцевої влади повинні ретельно проаналізувати доступні в регіоні потужності для повторного використання чи переробки відходів руйнації, укласти з ними відповідні договори.</p> <p>Після цього уповноважені органи повинні обов'язково проінформувати в обраний ними спосіб населення, яке проживає у відповідній місцевості, про порядок звернення до місцевих органів з заявами про координацію управління відходами руйнації, правила сортування, контакти для надання допомоги при неможливості самостійно здійснити певні дії тощо.</p> <p>Громадськість також можна залучати, стимулюючи виявлення</p>

			фактів та звітування про незаконні сміттєзвалища та неналежне управління відходами руйнації.
--	--	--	--